

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SOUPIS RUKOPISŮ A STARÝCH TISKŮ FARNÍ KNIHOVNY V PETROVICÍCH U SUŠICE

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autor práce: Hana Hatová

Studijní obor: Archivnictví

Ročník: III.

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v úpravě vzniklé vyznačených částí archivovaných filozofickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Jetenovice, 18. července 2009

.....
vlastnoruční podpis studentky

Velice děkuji doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc. za cenné rady a informace, podle kterých jsem mohla zpracovávat tuto bakalářskou práci, za její ochotu, trpělivost a osobní přístup při konzultačních hodinách.

Velký dík patří také P. Janu Turkovi, duchovnímu správci farnosti Petrovice u Sušice, který mi vždy ochotně zpřístupnil bádání ve veřejnosti nepřístupném fondu farní knihovny. Také děkuji P. Stanislavu Buštovi z farnosti Velký Bor za zprostředkování kontaktů a informací nutných pro sepsání této bakalářské práce.

Mé poděkování patří i pracovníkům Muzea Šumavy v Sušici, kde jsem měla možnost prozkoumat literaturu věnující se především dějinám obce Petrovice u Sušice.

ANOTACE

Hlavním cílem bakalářské práce je soupis rukopisů a starých tisků ve farní knihovně v Petrovicích u Sušice. Na základě tohoto vytvořeného seznamu byla provedena analýza knižního fondu farní knihovny. Práce je rozdělena do šesti kapitol. V první a zároveň úvodní kapitole je badateli představen účel bakalářské práce a kritika použitých pramenů a literatury. Druhá kapitola se věnuje historii obce a farnosti s uvedením duchovních správců v Petrovicích u Sušice. Třetí část stručně informuje o obecném vývoji knihoven. Další kapitola se zaměřuje na knihovny církevních institucí a farářské knihovny z pohledu pražské konzistoře. Pátá kapitola blíže rozebírá farní knihovnu po fyzické, časové, místní, jazykové a tématické stránce. Nejsou opomenuty ani exlibris a jiné poznámky v knihách. Poslední a závěrečná kapitola obsahuje shrnutí celé bakalářské práce. Součástí práce je také seznam zkratk, seznam pramenů a literatury, seznam příloh, rozsáhlý soupis rukopisů a starých tisků s přiloženým komentářem, fotodokumentace vztahující se k tématu a několik tabulek a grafů.

ANNOTATION

The list of manuscripts and old prints of parish library in Petrovice u Sušice

The main target of my bachelor's thesis is the list of manuscripts and old prints of the parish library in Petrovice u Sušice. On the basis of this formed list was executed the analysis of bookish collection in the parish library. This work is divided into six chapters. In the first and simultaneously introductory chapter are presented the purpose of this bachelor's thesis and critique of the used sources and literature. The second chapter attends to history of the village and parish with an introduction of priests in Petrovice u Sušice. The third part of work informs briefly about the common development of libraries. The next chapter deals with libraries of church institutions and parish libraries from the perspective of Prague's consistory too. The fifth chapter analyses deeply chronological, territorial, linguistic and thematic aspects of the material of the parish library. In the work aren't omit neither ex-librises and another notations in the books. The last and final chapter involves summary of the whole bachelor's work. The component of the work are also the list of the abbreviations, sources and literature and of the supplements, the extensive list of the manuscripts and old prints with enclosed commentary, photographs relating to the theme and several summary sheets and graphs.

OBSAH

1. Úvod	
1.1. Cíl bakalářské práce	7
1.2. Kritika pramenů a literatury	9
2. Farnost Petrovice u Sušice	
2.1. Historie obce a okolních památek	14
2.2. Dějiny farnosti Petrovice u Sušice	18
2.3. Posloupnost farářů v Petrovicích	21
3. Stručný a obecný vývoj knih a knihoven	23
4. Knihovny církevních institucí	27
4.1. Působení pražské konzistoře s ohledem na kněžské knihovny	30
4.2. Farářské a farní knihovny	33
5. Farní knihovna v Petrovicích u Sušice	
5.1. Fyzické, časové, místní a jazykové rozložení knih z farní knihovny	37
5.2. Tématický rozbor farní knihovny	43
5.3. Exlibris, přípisky a poznámky v textu tištěných knih	49
6. Závěr	54
Seznam použitých zkratk	56
Seznam pramenů a literatury	57
Seznam příloh	61
Přílohy	62

1. ÚVOD

1.1. Cíl bakalářské práce

První doklady o existenci knihoven jsou doloženy již z dávného starověku. Podobný vývoj v budování sbírek knih a spisů, které byly shromažďovány pro účely reprezentativní nebo užitkové, je patrný i v období středověku a novověku. Lidé v knihách nacházeli nové ideje a inspirace, které mohli dále rozvíjet a uskutečňovat. Byl to pro ně prostředek, u kterého si mohli odpočinout a načerpat nové znalosti. Neopominutelná je ovšem i funkce knih při vykonávání různých profesí. Důležité byly zvláště pro ty, kteří působili na nejnižším stupni církevní hierarchie, tedy ve farní správě.

Tématika církevních knihoven je u nás velmi málo prozkoumaná. O farní knihovny nebyl v minulosti příliš zájem. Jsou historicky mladší nežli jiné církevní bibliotéky, ale velký problém působí i jejich nenávratné fyzické ztráty nebo jejich začlenění do jiného, většího knižního fondu. Proto jsou badatelé odkázáni na archivní prameny (soupisy, pozůstalostní spisy aj.), které se dochovaly v archivech. Určitý podíl na nezájmu o historii církve můžeme přiřadit i totalitnímu režimu, který ovlivnil vývoj na našem území v minulých desetiletích. Možná obava duchovních o cenné dokumenty z minulosti přetrvává do současné doby. I já jsem pro účely této práce oslovila několik farností. Z vlastní zkušenosti jsem poznala, že někteří kněží neměli o zpracování farních knihoven zájem. Abych mohla zpracovat přiložený seznam knih, byl nutný souhlas duchovního správce petrovické farnosti. Vše záleželo na vstřícnosti a benevolenci osob spravujících farnost.

V popředí výzkumu českého prostředí jsou upřednostňovány knižní fondy především šlechtických a měšťanských knihoven. Pokud se někdo věnoval problematice církevních knihoven, jednalo se převážně o knihovny nejvyšších církevních představitelů¹ a klášterní knihovny na našem území.² Další dosud vydané studie

¹ Petr ADAM, *Biskupská knihovna Biskupství královhradeckého 1812-2002*, Svitavy - Řím 2002; Bohumil RYBA, *Rukopisy biskupské knihovny v Českých Budějovicích*, České Budějovice 1974.

² Václav BOK, *Knihovna kapucínů v Sušici jako knihovna mezinárodního řádu v českém venkovském městě*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*, České Budějovice 2000 (= Opera romanica 1), s. 225-238; Vladislav DOKOUPIL, *Klášterní knihovna kapucínů v Brně*, Brno 1955; Vladislav DOKOUPIL, *Soupisy prvotisků, spravovaných Universitní knihovnou v Brně. Klášterní knihovna dominikánů ve Znojmě a klášterní knihovna kapucínů ve Znojmě*, Brno 1957;

a články se ponejvíce zaměřily na problematiku farářských knihoven, tj. knihoven jednotlivých správců církevních beneficí, které byly zaznamenány v jejich pozůstalostních inventářích a které také byly v jejich osobním vlastnictví. Podrobně zpracované jsou hlavně knihovny pražských duchovních. Mimopražské a jiné venkovské farářské a zejména farní knihovny se zatím oblíbě a zájmu historiků tolik netěší. Nejvíce se dosud zaměřila na prostudování církevních knihoven Marie Tošnerová s kolektivem spolupracovníků ve čtvrtém svazku Průvodce po rukopisných fondech.³ Ovšem jednalo se pouze o rukopisné sbírky, jak je patrné z názvu knihy.

Byla bych proto ráda, kdyby tato bakalářská práce přispěla k hlubšímu poznání farních knihoven a problematiky knihovnědy obecně. Cílem práce bylo vyhotovit soupis rukopisů a starých tisků ve farní knihovně a podrobit fond knihovny obsahovému rozboru pro případné další využití. Zaměřila jsem se také na vývoj petrovické fary a jejích duchovních správců. Na příkladu farní knihovny v Petrovicích u Sušice si můžeme dobře přiblížit typickou profesní knihovnu venkovských duchovních správců, která není běžně veřejnosti přístupná. Nechtěla jsem opomenout ani všeobecné poznatky o knihách, knihovnách a vynálezu knihtisku.

Ivan HLAVÁČEK, *Knihy a knihovny v českém středověku (Studie k jejich dějinám do husitství)*, Praha 2005; František HOFFMANN, *Soupis rukopisů knihovny Kláštera premonstrátů Teplá*, Praha 1999; Monika POLÁKOVÁ, *Klášteří knihovna. Klášter premonstrátů v Milevsku*, Milevsko 2006; Jindřich ŠPINAR, *Knihovna kláštera cisterciáků ve Zlaté Koruně. Nástin vývoje klášterní knihovny a pokus o její rekonstrukci*, České Budějovice 1997; Ludmila VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna v Broumově*, Hradec Králové 1969.

³ Marie TOŠNEROVÁ a kol., *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl IV., Rukopisné fondy centrálních a církevních knihoven v České republice*, Praha 2004.

1.2.Kritika pramenů a literatury

Hlavním a dosud nevydaným pramenem, jehož jsem nejvíce využívala pro sepsání práce, bylo šest rukopisů, jeden prvotisk a 170 starých tisků patřících do farní knihovny v Petrovicích u Sušice (menší obce ležící na Šumavě poblíž německých hranic). Jejich vytvořený soupis je největší a ústřední částí celé práce a je uveden v příloze. Knihovnu jsem podrobila obsahovému rozboru, který je blíže charakterizován v příslušné kapitole. Vymezit časově soubor do jednoho století nebylo možné, protože rozsah knižního fondu je datován od konce 15. století až do první třetiny století devatenáctého.

K bližší identifikaci knih se ukázalo jako velmi výhodné využít českou on-line elektronickou databázi pro vyhledávání českých prvotisků a starých tisků⁴ a zahraniční databázi VD 17 (Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts),⁵ kde lze vyhledat knihy vydané v jazykově německých oblastech v rozmezí let 1601-1700. V těchto databázích jsou poznamenané popisy tisků i s fotografickými ukázkami a výčtem jiných historických knihoven, kde jsou stejná vydání hledaných tisků uložena. Uživatel se v systému snadno orientuje, a pokud již zná čísla záznamů, která jim byla přidělena, nestojí vyhledávání v cestě žádné překážky.

Dobrym vodítkem pro dějiny farnosti a obce mi byly farní kroniky jako nevydané prameny, které jsem prostudovala pouze okrajově a nevěnovala jsem jim větší pozornost než jako rukopisům dochovaných ve farní knihovně.⁶ Použila jsem z nich jen ty informace, které jsem považovala za vhodné pro doplnění práce. Tyto prameny by jistě mohly doplnit výčet duchovních správců, kteří působili v petrovické farnosti od poloviny 19. století až téměř do současnosti.

Historie obce Petrovice u Sušice je velmi úzce spjata s nedalekým zámečkem Kněžice, kde po několik desítek let sídlili panští majitelé Petrovic a dalších přilehlých obcí a kde pobývali i petrovičtí kněží, než jim byla vystavěna vlastní farní budova. Většina literatury, časopiseckých článků a několik listů v encyklopediích a naučných slovnících se vztahuje k obci jako takové, k zámku v Kněžicích nebo k nejvýznamnější

⁴ <http://db.knihopis.cz> - Knihopis Digital Database.

⁵ <http://www.vd17.de> - Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts.

⁶ Viz č. 1 a č. 2 soupisu.

církevní památce, tj. kostelu svatého Petra a Pavla. Neopominutelné jsou také články k historii petrovických hradů – zaniklé zříceniny v okolí kostela a bývalého hradu pod vrchem Hrnčářem.⁷

Místní obecní úřad vydal v roce 2002 publikaci *Petrovice u Sušice. Naše škola 1802-2002*,⁸ jejímž autorem je kronikář Josef Koudelka s dalšími svými kolegy. Jiné knihy k dějinám této obce nebyly úřadem vydány.

Několik článků o petrovické farnosti je napsáno ve *Farním věstníku duchovních správ sušického vikariátu* z 20. let 20. století.⁹ Zde je vždy uveden odstavec s názvem Zprávy z farní osady petrovické. Avšak zprávy o historii farnosti jsou kusé a zbytek textu dotváří výčet jmen narozených, oddaných a zemřelých občanů Petrovic. Tyto informace publikovali kněží, jejichž jména zde nejsou uvedena.

Podrobnější údaje o farnosti, jménech a období působení farářů byly doplněny z knihy J. A. Gabriela *Královské město Sušice a jeho okolí*¹⁰ a z katalogu kléru diecéze českobudějovické.¹¹ Také německy psaná kniha Johanna Trajera *Historisch-statistische Beschreibung der Diocese Budweis*¹² z poloviny 19. století pomohla stručně nastínit počátky vzniku panství a fary v Petrovicích u Sušice. U všech těchto uvedených děl bylo třeba zohlednit jejich velmi dávné vydání.

Údaje pro doplnění a vysvětlení názvů přiřazených obcí jsem čerpala z *Ottova slovníku naučného*¹³ a *Místních jmen v Čechách* od Antonína Profouse.¹⁴ Důležité pojmy v nich ale nebyly příliš rozvedeny do podrobností. V jedenáctém díle *Hradů, tvrzí a zámků Království českého* od Augusta Sedláčka¹⁵ a v poměrně nové místopisné

⁷ Tomáš DURDÍK, *Encyklopedie českých hradů*, Praha 1997; Břetislav CHROMEČEK, *Místopisný slovník Československé republiky*, Praha 1929; Jan PEŠTA, *Encyklopedie českých vesnic. Vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla. Díl III., Západní Čechy*, Praha 2005; Roman PODHOLA, *Ozvěny šumavských zvonů*, Český Krumlov 2006.

⁸ Josef KOUDELKA – Anna, KUTHANOVÁ, *Petrovice u Sušice. Naše škola 1802-2002*, Petrovice u Sušice 2002.

⁹ Zprávy z farní osady petrovické, Farní věstník duchovních správ sušického vikariátu 10, 1928, č. 7-8 a č. 9; 11, 1929, č. 1 a č. 12.

¹⁰ Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice a jeho okolí, aneb, Popis všech v okresu Sušickém ležících měst, městeček, vesnic, samot, kostelů, hradů a tvrzí, všech zemských panství a statků*, Praha 1868.

¹¹ *Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1906*, Bohemo-Budvicii [190-?].

¹² Johann TRAJER, *Historisch-statistische Beschreibung der Diocese Budweis*, Budweis 1862.

¹³ *Ottův slovník naučný, P-Pohoř, XVIV. díl*, Praha 1902, s. 647-648.

¹⁴ Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl III.*, Praha 1951.

¹⁵ August SEDLÁČEK, *Hrady, tvrze a zámky Království českého. Díl jedenáctý, Prácheňsko*, Praha 1997.

knize *Hrady a zámky Klatovska* od autora Jiřího Úlovce z roku 2004 jsou zapsáni majitelé, kteří se postupně vystřídali na kněžickém panství.¹⁶

Informace o dějinách a vývoji pražské arcidiecéze zpracoval Antonín Podlaha v knize *Dějiny arcidiecéze pražské od konce XVII. do počátku století XIX.*¹⁷ Bohužel jeho původní záměr byl naplněn jen částečně, protože za Podlahova života vyšel pouze první díl - Doba arcibiskupa Jana Josefa hraběte Breunera (1694-1710). Díky této práci je přiblížena čtenářům základní funkce duchovních správců v životě obyvatel v arcidiecézi. Mimo seznam vikariátů a far v pražské arcidiecézi jsou v knize analyzovány nejrůznější patenty a nařízení vydaná pražskou konzistoří a určená pro sjednocení církevní správy, obnovu kázně či kontrolu povinností kněží a jim svěřených farních úradů (často ocitovaná i v původním latinském znění). Jednou z podobných instrukcí, jež arcibiskup Breuner vydal roku 1697 pro klérus, je *Instructio brevis pro vicariis foraneis ac parochis archi-dioecesis Pragensis*. Z několika článků instrukce se dočteme o nutnosti vlastnit povinné církevní knihy z ustanovení tridentského koncilu a pražské synody. Také patenty, které určovaly podobu testamentů kněží, formovaly jejich znění. Proto v nich duchovní uváděli i vlastní knihy a své knihovny dále odkazovali.

Literatura k historii knihoven a vývoji knihovnědy je poměrně obsáhlá. Čerpala jsem z *Dějin knihoven a knihovnictví*,¹⁸ které byly vytvořeny jako učební text. Je cenné, že jsou zde zahrnuty jak vybrané kapitoly z obecných dějin knihoven od starověku až po nejnovější historii, tak i podrobné dějiny českých a moravských biblioték.

Po stopách knih, knihtisku a knihoven se vydal Pravoslav Kneidl ve své knize *Z historie evropské knihy*.¹⁹ Z té jsem převzala základní a stručné dějiny knihoven. Publikace je zaměřená pouze na evropský a středomořský vývoj od starověku po 20. století a doplněná četnými ilustracemi, ukázkami fotografií a citáty o knihách. Zaujme i podrobným sepsáním o šíření knihtisku a rozvoji zahraničních knihoven.

Nejpodstatnější informace o staročeských rukopisech, prvotiscích, starých tiscích a částečně i teorii paleografie a nejdůležitější terminologii knihovnědy přináší

¹⁶ Jiří ÚLOVEC, *Hrady a zámky Klatovska*, Praha 2004.

¹⁷ Antonín PODLAHA, *Dějiny arcidiecéze pražské od konce XVII. do počátku století XIX., Díl I. Doba arcibiskupa Jana Josefa hraběte Breunera (1694-1710)*, Praha 1917.

¹⁸ Jiří CEJPEK – Jan ČINČERA – Ivan HLAVÁČEK, *Dějiny knihoven a knihovnictví*, Praha 2002.

¹⁹ Pravoslav KNEIDL, *Z historie evropské knihy. Po stopách knih, knihtisku a knihoven*, Praha 1989.

monografie Milana Kopeckého *Úvod do studia staročeských rukopisů a tisků*.²⁰ Zde musíme mít na zřeteli její vydání v 70. letech minulého století.

Výše uvedení autoři se podíleli společně s Mirjam Bohatcovou také na obsáhlém díle *Česká kniha v proměnách staletí*, která v sobě zahrnuje úplný výklad o vývoji českých knih, a to jak ve středověku, tak i v moderní době.²¹ Tato publikace jednoduše vysvětluje a přibližuje knihy z teoretického i praktického hlediska. Proto ji lze doporučit hlavně širší veřejnosti a laikům se zájmem o knihovnictví. Z této publikace jsem čerpala nejvíce informací o životním osudu Johanna Gutenberga, který se zasloužil o vynález knihtisku.

Vůbec nejpodstatnější informace o knihách, tiscích, knihtisku, knižním obchodu, tiskařích, nakladatelích a technikách, bez kterých by nebylo možné provozovat výrobu knih, čtenáři bezpečně a přehledně podá velice rozsáhlá *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*.²² Autor Petr Voit zde odvedl precizní práci, jež je kompletním a nejnovějším počinem na poli knihovědy. Hesla v encyklopedii jsou řazena abecedně a na konci každého hesla jsou poznamenány další odkazy na příslušnou literaturu. Tato kniha mi pomohla i při charakteristice pojmů vyskytující se v knihách teologické knihovny.

Několik časopiseckých studií o průzkumu farářských knihoven cituji a odkazují na ně v příslušných pasážích práce o farářských knihovnách.

Žádná literatura se přímo samostatně nevěnuje farním knihovnám v okolí Sušice. Nalezla jsem pouze dva krátké úryvky o knihách v petrovické farní knihovně. Ve *Sborníku Sušicka* z roku 1938 je zmiňována kapitola o kultuře, ve které jsou vyjmenovány a stručně popsány nejrůznější institucionální a soukromé knihovny.²³ Mezi ně se řadí i knihovny farní. Je zde pouze ve dvou větách uvedeno, že v okolí Sušice je významná také petrovická farní knihovna, která obsahuje teologická díla většinou ze 17. a 18. století. Zajímavé je především konstatování, že se v knihovně nachází prvotisk *Sermones dormi secure de tempore (de sanctis) Basilee impressi*

²⁰ Milan KOPECKÝ, *Úvod do studia staročeských rukopisů a tisků*, Praha 1978.

²¹ Mirjam BOHATCOVÁ a kol., *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha 1990.

²² Petr VOIT, *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století. Papír, písmo a písmolijectví, knihtisk a jiné grafické techniky, tiskaři, nakladatelé, knihkupci, ilustrátoři a kartografové, literární typologie, textové a výtvarné prvky knihy, knižní vazba, knižní obchod*, Praha 2006.

²³ *Sborník Sušicka*, Sušice 1938, s. 290.

*in Wigilia Petri et Pauli – MCCCLXXXIX.*²⁴ O tomto prvotisku jsme informováni i z Hostašova a Vaňkova *Soupisu památek historických a uměleckých* z roku 1900.²⁵ Tento prvotisk se dnes ve farní knihovně nenachází, ani mi není znám jeho osud v dalších letech minulého století. Naopak v tomto sborníku není zmiňován prvotisk biblické konkordance, který je dnes v knihovně k nalezení. Dalším překvapujícím faktem ve sborníku je poznámka, že petrovická farní knihovna čítá 80 svazků, což je o minimálně o polovinu méně knih, než je dnešní stav. Lze se pouze domnívat, zda se jednalo o pouhý odhad počtu knih nebo zda je tento údaj pravdivý.

²⁴ Datum vydání je opravdu zaznamenáno letopočtem MCCCLXXXIX, tj. 1389. Domnívám se, že se jedná pouze o tiskařský omyl, už z pouhého známého faktu, že knihtisk byl vynalezen až v polovině 15. století.

²⁵ Karel HOSTAŠ – Ferdinand VANĚK, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Sušickém*, Praha 1900, s.90-97. Zde je již datum prvotisku otištěno správně, tj. MCCCCLXXXIX.

2. FARNOST PETROVICE U SUŠICE

2.1. Historie obce a okolních památek

Podle místopisného popisu leží obec Petrovice u Sušice (německý název: Petrowitz) 6 km jihozápadně od města Sušice, v Plzeňském kraji, v nadmořské výšce 558 metrů. Obec se nachází na pomezí šumavského pohoří a přírodního parku Kochánov. Petrovice u Sušice se mohou pochlubit zařazením mezi starobylá sídla s bohatou historií. Okolí obce bylo dokonce osídleno již v prehistorickém období. V povodí říčky Volšovky se kdysi rýžovalo zlato. Nejsou žádné pochybnosti, že obec je raně středověkého původu. Již ve 13. století byl severně od Kepelského potoka zmiňován hrad, podléhající na počátku 14. století panství hradu Velhartice (6 km severozápadně od Petrovic). Přesnou správní funkci petrovického hradu není lehké určit, hlavně vzhledem k nedostatku historických pramenů. Základní oválná dispozice dochovaného hradiště s pozůstatkem příkopu a valu s malými zbytky zdíva se rýsuje poměrně jasně, ale zůstává mnoho nezodpovězených otázek o jeho podobě. Součástí hradiště, které zaniklo již ve 14. století, bývala hradební jednodlná kaple s čtverhrannou věží, která se později stala farním kostelem. Severně od kostela zůstala dochována také gotická brána. Původně opevněné území hradu se nazývalo Vyšehrad.²⁶

Zajímavé a neobvyklé je půdorysné uspořádání obce. Ohraničený areál bývalého hradu spolu s farním kostelem, vyvýšeným nad domy, tvoří střed vesnice. Na východní straně od kostela je malá, obdélníková náves, jejíž vznik lze datovat do vrcholného středověku. Na severní straně od kostela byl vystavěn zámek Kněžice s vrchnostenským dvorem. Menší chalupnická a domkářská zástavba vznikala po třicetileté válce. Byla oboustranně rozmístěna podél silnice, která směřovala ke kněžickému zámku.²⁷

Petrovický hrad postavený u kostela byl významným feudálním sídlem na území vesnice, ale nebyla to jediná panská usedlost. Přibližně 800 metrů jižně od Petrovic se na výběžku vrchu Hrnčič zachovaly zbytky jiného hradu, který byl založen v první polovině 13. století. Po roce 1250 byl hrad pod vrchem Hrnčič opuštěn. Tento vrch je

²⁶ Jiří ÚLOVEC, *Hrady*, s. 188-190; Roman PODHOLA, *Ozvěny*, s. 35.

²⁷ Jan PEŠTA, *Encyklopedie*, s. 267-270.

považovaný za hradiště s božišťem a obětištěm. Jeho název byl pravděpodobně odvozen od nálezů střepů keramiky.²⁸

Archaická stavební podoba a poloha hradu umožňuje hrad pod Hrnčářem určit jako královský hrad přechodného typu. Vzniká zde zajímavá hypotéza, že by šlo o proti sobě situované pohraniční objekty, kde by byl pod Hrnčářem umístěn český královský pohraniční hrad a v Petrovicích se nacházela stavba držitelů Sušicka odtržených od českého státu, kterými v dané době byli páni z Bogenu.²⁹ Těmto úvahám napomáhá i fakt, že po navrácení oblasti Sušicka zpět k Českému království oba objekty (hrad v Petrovicích i hrad pod Hrnčářem) rychle v druhé polovině 13. století zanikly. Nové odpovědi na otázky o stavbě a vývoji obou hradů, jejich stavitelích a zániku mohou podat jen výsledky archeologického výzkumu.³⁰

Třetím a posledním feudálním sídlem v okolí Petrovic je menší zámek Kněžice. Osada Kněžice vznikla pravděpodobně v 15. století a patřila k velhartickému panství. Kněžická tvrz byla založena nejdříve v devadesátých letech 16. století. Před polovinou 18. století byla tvrz přestavěna Václavem Horou na barokní zámek, který tvoří patrová dvoukřídlá budova krytá valbovou střechou. V roce 1907 byla dokončena úprava půlválcového rizalitu s podjezdem. Za vstupem se rozkládala hala s půlkruhovým schodištěm do patra.³¹

První písemnost o Petrovicích pochází z roku 1319. Toho roku byl na petrovickém hradě zajat rytíř Albert ze Schonsteina a byl dán do vězení strakonického hradu.³² Další dějiny obce Petrovice jsou úzce spjaty s bývalým velkostatkem Kněžice. Polnosti, lesy a velkostatek spravovali řeholníci z bavorského kláštera Windberg, konkrétně premonstráti řádu sv. Norberta, kteří sídlili na Kněžicích a také obstarávali duchovní správu v Petrovicích. Jakým způsobem se pak Kněžice (a také i Petrovice) dostaly do rukou světských držitelů, nevíme, protože všechny spisy byly zcela zničeny při požárech. Je však známo, že již ve 14. století byly Petrovice součástí velhartického panství.³³

Sídlo farního úřadu bylo až do roku 1589 na Kněžicích. Ovšem už roku 1589 sídlil farář Ondřej v Petrovicích. Tento poznatek je patrný z velhartické farní pamětní

²⁸ TAMTÉŽ.

²⁹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2007, s. 17.

³⁰ Tomáš DURDÍK, *Encyklopedie*, s. 428.

³¹ Jan PEŠTA, *Encyklopedie*, s. 268-269.

³² August SEDLÁČEK, *Hrady*, s. 126; Antonín PROFOUS, *Místní jména*, s. 354.

³³ *Zprávy z farní osady petrovické*, Farní věstník duchovních správ sušického vikariátu 10, 1928, č. 7-8, s. 4-5.

knihy, ve které je zaznamenáno: „Dne 24. července 1589 v outery po sv. Máří Majdaléně zboží Velhartické na dvě se rozdělilo, nebo páni bratří Hans a Hendrich a pán Jan Viktorín Zebergkové rozdělivše se, pán Jan zůstal na Velharticích, a pán Hans Hendrich, nemaje žádného sídla, dal se na faru Kněžickou v Petrovicích, kněze Ondřeje faráře svého dal na chalupu Koželuha, sám pak všechny dědiny, louky i lesy farní sobě přivlastnil.“³⁴ Protože petrovický hrad mezitím zanikl, musel tedy majitel panství, Jan Jindřich ze Žeberka, sídlit na zdejší faře. Společně s budovou fary si zabral také polnosti v dolejší části Petrovic. Nový pán ze Žeberka poté setrval ve staré farní budově až do té doby, než byl vystavěn zámek Kněžice. Chalupa po čase vyhořela, a proto byla postavena nynější farní budova v Petrovicích (neví se, kdy přesně k nové výstavbě došlo).³⁵

Jako další majitel Kněžic se připomíná Jan Jiří ze Žeberka, syn Jana Jindřicha ze Žeberka. Tomu patřil statek až do roku 1637. Ještě tentýž rok obdržel tvrz i ves s příslušenstvím Václav Vrábský Tluksa z Vrábí. Od něho odkoupil majetek roku 1645 Adam Jaroslav Šofman z Hemrlesu. Stále více zadlužený kněžický statek byl však prodán už roku 1653 Vilémovi Hartmanovi z Říčan, držiteli sousedního chamutického statku. Nový majitel obsadil tvrz a dvůr Kněžice, ves Petrovice s podacím, dvůr a ves Zbraslav, vsi Vojtice, Kochanov a Vlastějov. Roku 1678 převzal majetek jeho dědic Heřman Arnošt, ten ale Kněžice ihned postoupil svému bratrovi Petru Ignácovi. Roku 1679 předchozího majitele vystřídal Jan Rudolf z Rennu. Poté statek vlastnilo několik majitelů (Kněžice koupil Fruewein z Podolí, který byl majitelem pouze tři roky; Frueweina následoval Málovec z Chýnova a Vimperka, Adolf Leopold Trautmansdorf), až zadlužený zámek získal roku 1737 Václav Hora z Ocelovic. Jan Hora, vnuk Václava Hory, prodal Kněžice roku 1785 Antonínu Hubatiovi z Kotnova. Tento majitel se úspěšně staral o koupený statek dlouhých padesát let, a pak jej roku 1834 předal synovi Lambertovi Hubatiovi z Kotnova. Po Lambertovi patřil zámek od roku 1867 jeho synu Bohuslavovi. Jejich původní příjmení bylo též „Hubatí“ nebo „Hubáčkové“. Rod Hubatých sídlil dlouhá léta v Kněžicích a několik členů je pochováno v hrobce pod kostelní sakristií v petrovickém kostele. Po Bohuslavovi nastoupil jako patron kostela a majitel Kněžic Jaroš Hubatius. V roce 1888 nabyla jmění kněžického statku ve veřejné dražbě spořitelna v Innsbrucku. Roku 1889 převedla rakouská spořitelna majetek na Alberta Duba. Ten, ač byl židovského vyznání, dal roku

³⁴ Johann TRAJER, *Historisch-statistische Beschreibung*, s. 595-596.

³⁵ TAMTÉŽ, s. 595-598.

1896 jako patron kostela opravit sešlou věž, která byla nahozena, obílena a okrášlena červenými pruhy, jak tomu údajně bylo od pradávna. Roku 1897 koupil velkostatek Kněžice od Viléma Duba Oskar Heintschel-Heinegg a roku 1904 připadl statek Wolfgangu Heintschel-Heineggovi. Po něm následovali další majitelé. Posledním držitelem byl pak Miloš Seifert, jemuž byl roku 1941 jeho majetek zabaven a předán společnosti Deutsche Frauenwerk e. V. Po válce přešel bývalý statek do správy státu.³⁶ Zámek byl v 90. letech 20. století a také na přelomu tisíciletí využíván jako domov důchodců. Dnes je objekt v soukromém vlastnictví dánských investorů uzpůsoben jako hotel a Kněžice jsou místní částí Petrovic.

Petrovice patřily k nevelkému kněžickému statku až do konce patrimoniální správy a sdílely jeho osudy. Brzy poté se staly samostatnou obcí, pod kterou spadaly i Chamutice, Kochanov (dnes Dolní Kochánov), Pařezí (nazýváno také Terezinov, něm. Theresiendorf), Ruvna (dnes Rovná), Trsice, Vojtice (dnes Vojetice). Zatímco roku 1654 bylo ve vsi Petrovice zaznamenáno pouze šest usedlostí osazených a jedna pustá,³⁷ v polovině 19. století bylo v Petrovicích 239 obyvatel.³⁸ Ke konci 20. let 20. století zde žilo již 762 obyvatel.³⁹ Roku 1822 byla dokončena stavba nové školní budovy, která ve 20. a 30. letech 20. století fungovala jako česká obecná čtyřtřídká. Od roku 1874 úřadovala v Petrovicích pošta. Nejbližší železniční stanice byla v nedaleké Sušici. Roku 1910 žilo v Petrovicích (a na samotě Prachlák) 348 Čechů a 20 Němců v 38 popisných číslech.⁴⁰

Z významných staveb v obci nelze opomenout petrovickou faru v dolní části obce. Zajímavá je stavební úprava fary jako patrové, podélně orientované stavby s vysokou roubenou světnicí v polopatře. Stavení je nově omítnuto. Vjezd s hrotitým portálem byl postaven ve zděném přízemí.⁴¹

³⁶ Obsáhlé poznámky o majitelích kněžického zámku zaznamenal ve své knize Jiří ÚLOVEC, *Hrady*, s. 122-123; *Zprávy z farní osady petrovické*, Farní věstník duchovních správ sušického vikariátu 10, 1928, č. 9, s. 4; *Ottův slovník naučný*, XIV. díl, s. 647-648.

³⁷ Jan PEŠTA, *Encyklopedie*, s. 268.

³⁸ Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice*, s. 211-214.

³⁹ Břetislav CHROMEČEK, *Místopisný slovník*, s. 474.

⁴⁰ Roman PODHOLA, *Ozvěny*, s. 35.

⁴¹ Jan PEŠTA, *Encyklopedie*, s. 269.

2.2. Dějiny farnosti Petrovice u Sušice

Fara v Petrovicích byla zmíněna od roku 1363.⁴² Jak je již výše uvedeno, ve 13. a 14. století zde působili premonstráti z bavorského kláštera Windberg. Sídlo fary bylo poté přesunuto do Kněžic, kterým byly Petrovice poddány. Později zde byli husitští, po nich evangeličtí duchovní. Další duchovní správci byli katolíci. Osadou k této farnosti v 19. století náležely Petrovice, Vojtice, Trsice, Vlastějov, Hvízdalka (Františkova ves), Kněžice, Libětice, Picho, Posobice, Strunkov, Žíkov, Ruvná, Suchá, Javoří, Orlov, Mochov, Mokřany, Dolní Těšov, Chamunice, Světlá, Chlum (Chlumo), Loučová, Jiříčná, Kojšice, Nová Veska, Pařezí (Terezinov), Horní a Dolní Kochánov. V polovině 19. století měla tato farní osada 2626 farníků (duší).⁴³ Do roku 1706 spadaly k petrovické faře i Svojšice, které se od roku 1706 osamostatnily (již v tomto roce je uvedeno, že se velikonoční zpovědi ve Svojšicích účastnilo 257 farníků).⁴⁴

Dominantou bývalého areálu hradu a nejvýznamnější památkou Petrovic je dnes raně gotický **farní kostel sv. Petra a Pavla**, který byl vystavěn kolem roku 1240 na vyvýšeném místě vesnice. Ve druhé polovině 13. století byl kostel přestavěný a ve 14. století rozšířený. Podle jména patrona vystavěného kostela, tj. svatého Petra, pak byla pojmenována celé osada.⁴⁵ Kostel byl patrně součástí hradu, protože i nyní jsou patrné jeho skromné pozůstatky nedaleko církevní stavby. Vazba mezi hradem a svatyní není dodnes zcela a jasně známa. Jedna z mnohých hypotéz připouští, že kostel mohl být původně hradní kaplí. Kostel sv. Petra a Pavla byl znovu opevněn ve 14. století. Středověká ohradní zeď s cimbuřím a s oválným půdorysem je přístupná hrotitou bránou (novodobě opravena v roce 1970). Samotný kostel pochází asi z první poloviny 13. století. Byl navržen v románském až gotickém slohu s mohutnou asymetrickou věží v západní části, se sdruženými okénky a zakončenou zděnou helmicí. K věži je připojena menší čtvercová loď s presbyteriem bez opěráků, zato s žebrovou klenbou. Drobné úpravy byly patrně udělány ještě ve 14. století a v 19. století bylo obnoveno cimbuří věže.⁴⁶

Pro poznání vývoje kostela jsou významné i údaje stavebně-historického rázu. Okolní pozemek kostela je obehnan hřbitovní a hradební zdí, která je zesílená četnými

⁴² Emanuel POCHE, *Umělecké památky*, s. 45; Roman PODHOLA, *Ozvěny*, s. 35.

⁴³ Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice*, s. 212-213.

⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 212-213; Antonín PODLAHA, *Dějiny arcidiecéze*, s. 105.

⁴⁵ Roman PODHOLA, *Ozvěny*, s. 35.

⁴⁶ Jan PEŠTA, *Encyklopedie*, s. 268-269.

opěráky. Na svršku zdi můžeme i dnes spatřit známky ozubení. Gotická brána vede do hřbitovního hrazení. Objekt byl postaven z obyčejného kamene, později byl omítnutý. Kostel je na západní straně opatřen asymetricky situovanou, v půdorysu čtverhrannou, pětipatrovou věží z počátku 13. století (vysoká asi 33 metrů). Věž byla poničena mohutným požárem. Během opravy byl její vrcholek upraven do podoby cimbuří. Na jižní straně lodi kostela lze nalézt pozůstatky dvou vstupů. Při stavbě vodojemu v roce 1859 byl na jižním hrotu hradního areálu odkryt a zřejmě následně zničen základ okrouhlé zděné stavby. V 15. nebo 16. století byla loď kostela k severní straně rozšířena a byla přistavěna i sakristie. Okna, římsy a opěráky podlehly v barokní době také proměnám. V 1. polovině 18. století byla přistavěna předsíň a z 19. století se dochovala pseudogoticky upravena věž s novým cimbuřím.⁴⁷ Roku 1884 byly zakoupeny hodiny od hodinářského mistra Kračmery z Prahy a umístěny na kostelní věži. K severní straně kostela přiléhá sakristie, osvětlená v čele obyčejným oknem. Hlavní oltář je jednoduchá barokní stavba z počátku 18. století. Z první poloviny 18. století pochází i kazatelna běžného tvaru a provedení. Na stěnách kostela je zavěšeno dvanáct obrazů z první poloviny 18. století.⁴⁸

Přifaření majitelé velkostatků, hlavně také patronové z Kněžic, byli pochováni v kryptách petrovického kostela, z nichž jedna se nachází pod chrámovou prostorou a druhá pod sakristií. Do těchto krypt bylo uloženo asi 15 osob. Většinou se jedná o příslušníky rodu Hubatiusů, rytířů z Kotnova. Vchod do krypty pod sakristií byl zazděn počátkem 20. století.⁴⁹

V kostelní podlaze se nalézají deset náhrobků, vesměs vyšlapaných a nečitelných. Většina z nich patří členům rodu Planských ze Žeberka, jeden náleží Křištofovi Eichhornovi z Reychenbachu (zemřel roku 1583) a jeho manželce (zemřela 1596), další Janovi Lipovskému z Lipovice (zemřel 16. dubna 1596) a Karlovi Vilémovi Hájkovi z Robčic (zemřel 1658). Nejlépe je zachována žulová deska, na níž je ve štítu vyobrazena heraldická lilie, nad štítem kalich a trojřádkový nápis a opis.⁵⁰

Ve věži kostela byly umístěny čtyři zvony. První a největší zvon měl kolem koruny renesanční vlys a na boku nápisy, které udávaly, kdy a kým byl zvon koupen. Na druhém, prostředním zvonu byl letopočet Anno 1772. Třetí zvon s českým nápisem

⁴⁷ Tomáš DURDÍK, *Encyklopedie*, s. 428; Emanuel POCHE, *Umělecké památky Čech*. 3, P-Š, Praha 1980, s. 44-46.

⁴⁸ Karel HOSTAŠ – Ferdinand VANĚK, *Soupis*, s. 90-97.

⁴⁹ *Zprávy z farní osady petrovické*, Farní věstník duchovních správ sušického vikariátu 11, 1929, č. 12, s. 4.

⁵⁰ Karel HOSTAŠ – Ferdinand VANĚK, *Soupis*, s. 94.

byl ulit roku 1871 Annou, dcerou Karla Bellmanna v Praze. Na čtvrtém zvonu zůstal nápis kolem koruny.⁵¹ Bohužel v roce 1916 a 1917 byly tři zvony z Petrovic rozebrány k válečným účelům, takže zůstal na věži jenom umíráček. Roku 1924 byly zakoupeny tři nové zvony od Herolda z Chomutova – největší sv. Václav, prostřední P. Maria, nejmenší sv. Jan.⁵²

⁵¹ Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice*, s. 213; Karel HOSTAŠ – Ferdinand VANĚK, *Soupis*, s. 96-97.

⁵² *Zprávy z farní osady petrovické*, Farní věstník duchovních správ sušického vikariátu 11, 1929, č. 1, s. 5.

2.3. Posloupnost farářů v Petrovicích

Josef Ambrož Gabriel ve své knize *Královské město Sušice a jeho okolí*⁵³ zpracoval také posloupnost farářů působících v Petrovicích přibližně od druhé poloviny 16. století do poloviny 19. století. Toto rozmezí je pro účely seznamu duchovních zcela dostačující, protože nejstarší kniha z farní knihovny je z roku 1562 a časově nejmladší byla vytištěna v roce 1821. Jména některých kněží se objevují i v exlibris a poznámkách dochovaných knih. První Gabrielovi známý kněz byl Jan Žlutický ze Sušice, který nastoupil do Petrovic roku 1568 a pobýval zde tři roky. Po něm následoval Leonard Svisicna, F. Ondřej, F. Mojžíš (byl evangelík). V historicky bouřlivém období 20.-40. let 17. století se na petrovické faře vystřídali dva katoličtí kněží (Alexius Halek a Alexius Kukus) a jeden evangelický kněz (Jan Nigrin). Dlouhých 32 let pobýval v Petrovicích dřívější mělnický děkan Jan Václav Happa. Po něm následovali kněží Jan Neuoffer, Bartoloměj Farovský a Jiří Josef Kintzl. V letech 1705-1733 vykonával kněžskou službu Tadeáš Mikuláš Kauffman pocházející z Prachatic. Během jeho působení vyhořela fara. Dalšími duchovními byli: křižovník Ludvík Přikryl, Václav Lokej. Antonín Josef Doubrava (původem z Landškrouna) působil na faře 24 let. Pozdější sušický děkan Prokop Harrer působil také po tři léta v Petrovicích. Významným knězem pro naše potřeby při určování vlastnictví byl Antonín Marcel Topičovský (1769-1785), který po sobě zanechal v mnohých dochovaných knihách vlastnickou poznámku v podobě exlibris. Z nedaleké Sušice pocházel Hilarius Václav Chlistovský, který býval kapucínem. Roku 1804 bylo v Petrovicích zřízeno kaplanství. Během působení Chlistovského byla založena u fary štěpnice. Celé čtvrt století (1828-1853) pobýval na petrovické faře František de Paula Trojan. Gabrielův seznam kněží končí rokem 1853, kdy do Petrovic nastoupil blatenský rodák Karel Winter.⁵⁴

⁵³ Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice*, s. 213-214.

⁵⁴ Viz tabulka č. 1.

Tabulka č. 1 – Přehled farářů v Petrovicích.

KNĚZ	DOBA PŮSOBENÍ
Jan Žlutický	1568 - 1571
Leonard Svisicna	1571 - 1596
F. Onřej	1596 - 1611
F. Mojžíš	1611 - 1619
Jan Nigrin	1619 - 1939
Alexius Halek	
Alexius Kukus	
Jan Václav Happa	1643 - 1675
Jan Neuhofter	1675 - 1677
Bartoloměj Farovský	1677 - 1680
Jiří Josef Kintzl	1680 - 1704
Tadyáš Mikuláš Kauffman	1705 - 1733
Ludvík Přikryl	1733 - 1736
Václav Lokej	1736 - 1738
Antonín Josef Doubrava	1738 - 1762
Prokop Harrer	1762 - 1769
Antonín Marcel Topičovský	1769 - 1785
Jan Wieman	1785 - 1801
Hilarius Václav Chlistovský	1801 - 1828
František de Paula Trojan	1828 - 1853

3. STRUČNÝ A OBECNÝ VÝVOJ KNIH A KNIHOVEN

Již od starověku jsou zmiňovány knihovny a také knižní kultura největších starověkých evropských kultur Řecka a Říma i dalších mimoevropských zemí. V minulosti bylo poměrně obtížné rozlišit knihovnu od archivu. Knihovny (bibliotéka, z řec. biblos = kniha a téké = police) je možné definovat jako sbírky knih (ať už ve formě hliněných tabulek, papyrů, pergamenů či papírů) nebo místnosti, v nichž jsou svazky knih účelně uloženy a využívány.⁵⁵

Od konce 5. století postupně vymizela všeobecná vzdělanost a gramotnost společnosti. Významnou úlohu o zachování latiny a i kultury Říma tu sehrála především církev. V dobách, kdy byla latina dávno mrtvým jazykem, se i přesto latina užívala při liturgii, čtení Písma a studiu vědy. Středověké rukopisy vznikaly vesměs v klášterních a kapitulních skriptoriích, a tak se rozšiřovala vzdělanost, převážně mezi členy klášterů a kapitul. Hlavní pracovní náplň písařských dílen činily opisy antických děl, náboženské literatury (zvláště bible), literárních děl ze středověku, děl historických, zpěvníků, hagiografií (životy svatých, legendy), poezie aj. Společně s písaři spolupracovali na výtvarné výzdobě knih také iluminátoři. Ti výtvarně zpracovávali a barevně zdobili počáteční velká písmena slova - iniciály, případně vytvářeli obrazové přílohy. Dřívější svitky byly nahrazeny rukopisnou knihou v podobě kodexu. Vzhledem k tomu, že knihy v této době byly velmi vzácné a často se stávaly součástí chrámových pokladů, nešetřili jejich objednatelé na zdobnosti vazby. Vždyť na tuto nákladnou činnost byly použity drahé kovy, drahokamy a kůže na desky, pečlivě zpracovávaný pergamen z vydělané zvířecí kůže, barvy a zlato na iluminace, psací náčiní a inkousty. V kláštorech, které byly stále středisky kultury, tak vznikaly při písařských dílnách ceněné a vzácné rukopisy. Zabezpečení knih před ztrátou se převážně provádělo přivázáním kodexů k lavicím nebo regálům řetězy (tzv. libri catenati). Toto opatření se ujalo nejvíce v době vrcholného a pozdního středověku, kdy klášterní knihovny zčásti sloužily i profesorům a studentům univerzit. Knihy mívaly užitkovou nebo luxusní vazbu. I my dnes máme možnost obdivovat krásné vazby knih s bohatou výzdobou. Občas se do vazeb knihy vkládaly také drobné ostatky svatých nebo jejich relikvie, čímž stouply knihy i cenově. Pro výzdobu obyčejné vazby byl používán jednoduchý i složitější slepotisk (někdy mohl úplně chybět). Vlastní výroba slepotisku

⁵⁵ Jiří CEJPEK – Jan ČINČERA – Ivan HLAVÁČEK, *Dějiny knihoven*, s. 10.

spočívala v přitisknutí ohřátého kolku na navlhčenou kůži desky. Zatímco se v raném a vrcholném středověku knihařská práce soustředila zejména do klášterních dílen a do pracoven v biskupských sídlech, v následující době přibylo také městských knihařů.⁵⁶

Od 11. století docházelo k postupnému zakládání univerzit. Tím se narušoval monopol vzdělání pro církve a také se rozšiřovaly a prohlubovaly znalosti ve většině nových vědních oborů. Pro studenty, profesory a intelektuály přepisovali knihy laičtí písaři, pracující za peněžní odměnu. Nastala velká změna v přijímání a užívání knih, neboť písaři se sdružovali do cechů, ve městech vznikl knižní obchod a pergamen jako psací látka byl poměrně rychle nahrazen podstatně levnějším a dostupnějším, i když ne tak kvalitním, papírem. Vedle klášterních knihoven vznikaly i knihovny univerzit a univerzitních kolejí. Od 13. století se šířil zájem panovníků a nejvyšší šlechty o knihovny, dostupnou literaturu, rukopisy. Knihovna se stávala součástí jejich reprezentace stejně dobře, jako tomu bylo dříve s uměleckými sbírkami. Vznikala tak velká sběratelská vášeň a bibliofilství. Od 15. století se rozrůstalo sběratelství knih mezi církevními hodnostáři i laiky. Církevní koncily v Kostnici (1414-1418) a v Basileji (1431-1448) byly i velkým knižním trhem, kde docházelo k výměně či koupi knižních fondů. V následujícím období humanismu a renesance byl znovu vyzdvižen význam knihy, knižního umění a sběratelství. Pomocí knih, vytištěných knihtiskem, došlo také k rychlejšímu šíření reformačních a revolučních myšlenek ve 20. letech 16. století. Nejen náboženské knihy období reformace a vědecké a umělecké knihy vycházely už v 16. století ve větším počtu. Vydání se dočkaly i lidové tisky menšího rozsahu a kalendáře. Do 16. století spadá i rozvoj publicistické literatury, která má zejména dvě formy: jednolisty vydané k nějaké určité události a čtyř až osmistránkové brožury.⁵⁷

Po fyzické stránce jsou v knihovnách nejprve doloženy rukopisné svazky knih a od poloviny 15. století také tištěné knihy. Němec Johannes Gensfleisch, zvaný Gutenberg, svým převratným vynálezem knihtisku umožnil rychlejší výrobu knih a tím přispěl k obrovskému rozšíření knižní kultury a vzdělanosti, zejména k nižším vrstvám obyvatelstva. Slavný vynálezce se narodil okolo roku 1397 v Mohuči ve dvoře zvaném Hof zum Gutenberg. Vyučil se zlatníkem, což mu značně ulehčilo práci při vlastní výrobě jednotlivých písmen. Gutenberg vyřešil problém opětového použití pohyblivých liter a jejich nového užití při sazbě do dřevěného, původně vinařského lisu. Pro rozvoj nového podnikání byla potřeba většího obnosu peněz, a tak se Gutenbergovým

⁵⁶ Pravoslav KNEIDL, *Z historie*, s. 29-38.

⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 43-50.

společníkem stal Johann Fust. Tato podnikatelská dvojice se ale později rozešla pro velké dluhy, které nebyl Gutenberg schopen splatit, a proto si tiskařskou dílnu zabral Fust se svým zetěm Peterem Schöfferem. Gutenberg svůj vynález od počátku důsledně tajil a své učedníky zavazoval přísným mlčením. Gutenbergovi žáci odcházeli se svými nabytými vědomostmi do světa, a knihtisk se tak rychle šířil po celé Evropě. Slavný vynálezce zemřel 3. února 1468 v Mohuči. Za nejstarší tisk se pokládá Zlomek knih Sibyliných z roku 1445. Nejvíce proslaveným tiskem je však 42řádková bible.⁵⁸

Gutenbergův vynález otevřel první období dějin tištěné knihy: období prvotisků neboli inkunábulí, tj. všech tisků vydaných do roku 1500 včetně, kdy tiskař musel zastat všechny potřebné úkoly a funkce k vydání požadovaného tisku (písmolijec, tiskař, nakladatel, lektor, knihkupec). Knihotisk se v období prvotisků rozšířil neuvěřitelnou rychlostí, např. v Evropě se tisklo na 252 místech. První tištěná kniha na území Čech byla vytištěna v Plzni roku 1468, i když pozdější výzkumy se přiklánějí až k roku 1476.⁵⁹

V době středověku byla kniha uchovávána jako vzácný skvost, do kterého mohli nahlédnout jen fundovaní a gramotní vzdělanci. Situace se ale podstatně změnila během následujících staletí, jak již bylo dříve zmíněno, a v období raného novověku bylo možné najít knihy i v běžných domácnostech obyvatelstva, zejména měšťanů. Knihy měly snahu proniknout i do venkovského prostředí. Posloužily často jako prostředek k rozšíření vědomostí a znalostí i k pobavení a zábavě. Rozmnožováním knih se začala také šířit gramotnost a znalost čtení. Četba jako kolektivní záležitost se stále uplatňovala hlavně např. při bohoslužbách, školní výuce nebo při jiných příležitostech, kdy byl okruh posluchačů negramotný. Vlivem knihtisku a působením knižního trhu se rozšiřovaly praktické i naučné poznatky do všech vrstev společnosti. Vlastnictví knih bylo zpřístupněno, hlavně díky snížené ceně nákladů, i příslušníkům méně majetných vrstev společnosti. Jednalo se převážně o náboženské tituly (někdy byly nalezeny i nežádoucí a zakázané knihy, tzv. libri prohibiti), knihy lidového čtení, kramářské písně, modlitební knížky či kalendáře. Zda lidé skutečně využívali knihy k četbě nebo zda je jen shromažďovali, nemůžeme dnes díky nedostatku potřebného materiál s přesností říci. Proto se většinou uvádí majitel knihovny také jako čtenář. O časté četbě a skutečném používání či využívání knih vypovídají vepsané marginální poznámky

⁵⁸ Mirjam BOHATCOVÁ a kol., *Česká kniha*, s. 120.

⁵⁹ Pravoslav KNEIDL, *Z historie*, s. 51-64.

v textu či přípisky na stránkách knih zaznamenané čtenářem. Zajímavá jsou též exlibris nebo supralibros, díky kterým je snadnější sledovat postupné osudy a vlastníky knih.⁶⁰ Knihovny na našem území měly v historickém kontextu velmi pohnuté osudy (konfiskace, drancování), a proto je obtížné poškozené knihovny studovat. Z hlediska prostudování knižních souborů by bylo nejlepší možností mít k dispozici přímo dochované knihovny. Tento stav je postižitelný v nepříliš velké míře, proto jsou badatelé leckdy vděční i za dochované nepřímé prameny, jako byly seznamy nebo katalogy knižních souborů, které jsou o to cennější, pokud je lze konfrontovat a porovnat s alespoň částečně zachovaným vlastním fondem. Dnes máme možnost zkoumat knihovny z nejrůznějších soupisů (i edičně zpracovaných) – knižních katalogů, inventářů majetku, testamentů, pozůstalostních inventářů. Často je to jediný zdroj informací o osobách náležejících do šlechtického, měšťanského či duchovního stavu, protože vlastní soubory knih se většinou nedochovaly.⁶¹

K výzkumu knihoven církevních osob se využívají pozůstalostní inventáře, které představují součást pozůstalostních spisů. V nich bývají sepsány předměty denní potřeby, umělecké předměty, hudební nástroje a hlavně knihy.⁶² Knihovny duchovních obsahovaly jak knihy dle osobního zájmu kněze, tak i povinné výtisky pro výkon kněžského povolání.

⁶⁰ Jak pracovat s knižními fondy, které v sobě mnohdy skrývají i nevyřčené a ukryté informace o jejich majitelích a čtenářích, a čeho si všimnout na knihách popsala ve studii Jaroslava KAŠPAROVÁ, *Řekni mi, co čteš, a já ti povím, kdo jsi*, in: *Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků* 16, Praha 1999-2000, s. 230-238. Článek se zabývá studiem čtenářské mentality, nabádá k správnému zkoumání dějin knihy a četby, zjišťování provenience knih a upozorňuje na vlivy přímé i nepřímé. Veliký důraz je kladen na zrychlení provenienční rekonstrukce knižních fondů díky elektronické katalogizaci knihovních fondů s vyhledáváním údajů.

⁶¹ Marie RYANTOVÁ, *Čtenář*, s. 398-401.

⁶² K inventářům farního kléru Zdeňka KOKOŠKOVÁ – Marie RYANTOVÁ, *Sociální a kulturní úroveň nižšího kléru v druhé polovině 17. a v prvních desetiletích 18. století*, in: Zdeňka Hledíková – Jaroslav Václav Polc (edd.), *Pražské arcibiskupství 1344-1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*, Praha 1994, s. 150-163. Autorky této studie využívaly právě zmíněné pozůstalostní spisy duchovních pro lepší poznání životního stylu, kulturní úrovně a sociálního i národnostního původu farního kléru z pražské arcidiecéze na konci 17. a zejména v první třetině 18. století. V článku je také zaznamenáno postavení kněží v systému církevní správy a jejich majetkové poměry. Nechybí ani popis, jaké kroky podnikala pražská konzistoř při rekatolizačním úsilí a výchově obyvatelstva v katolickém náboženství.

4. KNIHOVNY CÍRKEVNÍCH INSTITUCÍ

Jako základní dělení knihoven (i v církevní oblasti) lze použít rozdělení na knihovny soukromé či osobní a na institucionální knihovny. Soukromou knihovnu vlastnil zpočátku jedinec převážně společensky výše postavený se širokým kulturním rozhledem a s vědeckými, uměleckými, popř. i bibliofilskými zájmy. Jejich největší rozvoj nastal v humanistickém období. Někdy byla soukromá knihovna sestavena a doplňována jedním člověkem. Jindy se jednalo o pomalejší rozrůstání knižní fondu za pomoci několika osobností po různě dlouhou dobu. Vlastníkem knih mohla být světská i církevní osoba. Za významné osobní knihovny v církevní oblasti lze považovat např. knihovny biskupské (biskupská knihovna v Českých Budějovicích), arcibiskupské (arcibiskupská knihovna v Kroměříži z druhé poloviny 18. století), papežské (papežská bibliotéka ve Vatikánu). Takovéto knihovny byly chápány zejména jako výrazný odraz zájmů vlastníka či reprezentace vlastního bohatství (kdy kvalita výběru knih ustupovala před kvantitou nashromážděných přírůstků) a samozřejmě měla přinést i nutné informace, kterými si uživatelé rozšiřovali duchovní vzdělání a všeobecný rozhled.⁶³

Institucionální církevní knihovny jsou historicky starší než knihovny soukromé a patří sem knihovny klášterní, kapitulní, farní aj. Vývoj *klášterních knihoven* u nás byl velmi rozmanitý. Po rozkvětu klášterů v období vrcholného středověku, kdy zachovávaly a šířily vzdělanost právě klášterní knihovny, nastalo po husitských válkách mnoho změn. Některé kláštery zanikly, jiné se potýkaly s všeobecnou nepřízní. Nechvalně proslulé husitské obrazoborectví způsobilo velké a nenávratné škody na vydrancovaných klášterních knihovnách. Ani předbělohorské období nepřispělo příznivě k povznesení církevního života z úpadku. Knihovny se přestaly doplňovat a nebyla jim věnována ani dostatečná péče. Některé knižní fondy byly natrvalo rozptýleny a začleněny do jiných církevních i světských knižních celků. Významným krokem ke zlepšení stavu a obnovení knihoven byl vynález knihtisku, jehož zásluhou se snadněji a rychleji uspíšilo rozšiřování knih, a také obohacení klášterních knihoven o odkazy a dary především od členů nebo mateřských klášterů. Pobělohorské období přineslo velký rozmach klášterního života, které bylo podporováno habsburskými

⁶³ Jiří CEJPEK – Jan ČINČERA – Ivan HLAVÁČEK, *Dějiny knihoven*, s. 79-145; Milan KOPECKÝ, *Úvod*, s. 24-25; Marie RYANTOVÁ, *Čtenář*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, České Budějovice 2007, s. 398-432.

panovníky, církví i šlechtou. Výjimkou byla osvícenská vláda Josefa II., který jako panovník zrušil a uzavřel několik desítek klášterů.⁶⁴

Z klášterních knihoven v Čechách a na Moravě, v nichž jsou obsaženy cenné rukopisy a staré tisky, právem náleží přední místo Strahovské knihovně, tzn. knihovně premonstrátského kláštera na Strahově založeného roku 1140 (dělené do dvou barokních sálů – teologického a filozofického), a knihovně vyšebrodského cisterciáckého kláštera, jenž byl založen roku 1259 jihočeským rodem Rožmberků, kteří pak přispívali k rozšiřování knihovního fondu. Bohatou knihovnu měl také řád premonstrátů se sídlem v Teplé a v Nové Říši. Zanedbatelná není ani knihovna cisterciáků v Oseku, benediktinů v Břevnově a v Rajhradě u Brna, knihovna augustiniánského kláštera v Třeboni nebo knihovna dominikánů ve Znojmě. Některé klášterní knihovny byly po ukončení druhé světové války převzaty pod správu státních veřejných knihoven. Mnoho jiných rukopisů a tisků se nachází i v knihovnách dalších, neméně významných, řeholí a kongregací.⁶⁵

Kapitulní knihovny jsou knihovny při sboru kanovníků v sídle biskupa nebo jiného představitele kapituly. Velmi bohaté fondy se nacházejí v pražské metropolitní kapitulní knihovně u svatého Víta a v olomoucké kapitulní knihovně.⁶⁶

Farní knihovny jsou vývojově mladší než knihovny klášterní a kapitulní. Sloužily především představitelům nejnižší složky církevní správy, zejména pro výkon jejich kněžského povolání. Byly předávány mezi kněžími jako součást benefícia. V církevním prostředí se setkáváme ještě s jedním označením knihoven, a to s farářskými knihovnami. Jde o knihovny jednotlivých správců církevních beneficí, které byly zaznamenány v jejich pozůstalostních inventářích a které také byly v jejich osobním vlastnictví. Na tzv. **farářské knihovny** se pohlíží jako na knihovny, které stojí na pomezí knihoven osobních a institucionálních.⁶⁷

⁶⁴ Jiří CEJPEK – Jan ČINČERA – Ivan HLAVÁČEK, *Dějiny knihoven*, s. 115-145.

⁶⁵ Dějinám českých klášterních knihoven (i dalším knižním fondům) v době středověku se ve své knize věnuje také Ivan HLAVÁČEK, *Knihy*; Milan KOPECKÝ, *Úvod*, s. 24-25.

⁶⁶ Milan KOPECKÝ, *Úvod*, s. 25.

⁶⁷ Studiu knihoven zejména pražských zemřelých duchovních z dochovaných pozůstalostních inventářů se věnuje Marie RYANTOVÁ, *Knihy v pozůstalostech pražských duchovních v první třetině 18. století*, ČNM – řada A 156, 1987, č. 1-2, s. 52-68; TÁŽ, *Knihovny světských duchovních arcidiecéze pražské na konci 17. století a na počátku 18. století*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*, České Budějovice 2000 (= Opera romanica 1), s. 239-254. Inventář pozůstalosti svatopetrského faráře Ignáce Mikulovského z roku 1713 edičně zpracovala Milada SVOBODOVÁ, *Inventář farní knihovny u sv. Petra na Poříčí z r. 1713*, Sborník prací členů SSM Státního ústředního archivu v Praze 2, 1989, s. 210-262; TÁŽ, *Knihovny pražských kněží z let 1671-1713*, Documenta Pragensia 9, 1991, s. 489-517. V poslední jmenované studii se Milada Svobodová zabývá

O prospěšnou a velmi ceněnou práci pro odborné badatele i laiky se zájmem o církevní knihovny (a nejen o tyto) se zasloužil tým vědeckých pracovníků pod vedením Marie Tošnerové, jehož hlavním úkolem a cílem bylo zpracování základní evidence všech rukopisů, které jsou uloženy na našem území. Po dlouhé době průběžně vydávaných jednotlivých tematických svazků byl čtyřdílný *Průvodce po rukopisných fondech v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* dokončen a vydán Komisí pro studium a soupis rukopisů Archivu Akademie věd České republiky v Praze.⁶⁸ Účelu mé bakalářské práce nejlépe posloužil druhý oddíl čtvrtého dílu *Průvodce* se zaznamenaným seznamem církevních knihoven. Tento seznam kromě knihoven biskupství či arcibiskupství, které jsou v církevní hierarchii nejvýše postavené, přináší také popisy rukopisů dochovaných ve farních úřadech náležející k nejnižšímu stupni církevní správy na území České republiky. Z obsahu knih ponechaných při farách je patrné, že se jedná o úřední knihy hospodářské, správní nebo pastorační činnosti jako jsou urbáře, účetní knihy, knihy fundací, školní záležitosti, opisy nařízení a dekretů z konzistoře, matriky aj. Bývá téměř pravidlem, že jsou ve farnostech uloženy místní pamětní knihy, které podávají informace pro zkoumání historie příslušné oblasti. Povinné vedení pamětní knih (*libri memorabilium*) bylo nařízeno dekretem presidia zemského gubernia v Praze roku 1835.⁶⁹ U každého záznamu je udán počet rukopisů, časový údaj nejstaršího rukopisu, označení jazyka, stručné dějiny knihovny, obsahy rukopisů a literatura vztahující se k rukopisům.⁷⁰

obsahem knihoven 18 duchovních, kteří zemřeli v letech 1671-1713 v některém ze tří pražských měst. V jejich knihovnách bylo zastoupeno cca 773 děl od nejméně 460 spisovatelů.

⁶⁸ Marie TOŠNEROVÁ a kol., *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl I., Rukopisné fondy zámeckých, hradních a palácových knihoven*, Praha 1995; TÁŽ, *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl II., Rukopisné fondy archivů v České republice*, Praha 1998; TÁŽ, *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl III., Rukopisné fondy muzeí a galerií v České republice*, Praha 2001; TÁŽ, *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl IV., Rukopisné fondy centrálních a církevních knihoven v České republice*, Praha 2004.

⁶⁹ Miluše, WAGNEROVÁ, *Farní kronika Olešnice (1787 – 1887)*, České Budějovice 2008 (= Bakalářská práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích); Jiří CUKR, *Vývoj obecního kronikářství v Ledenicích*, České Budějovice 2008 (= Bakalářská práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

⁷⁰ Marie TOŠNEROVÁ a kol., *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl IV., Rukopisné fondy centrálních a církevních knihoven v České republice*, s. 9-16.

4.1. Působení pražské konzistoře s ohledem na kněžské knihovny

Jak již bylo dříve zmíněno, museli duchovní správci dbát nařízení konzistoře. Všeobecná nařízení pro klérus, které pražská konzistoř vydávala, se rozšiřovala do povědomí duchovních správců díky konzistorním patentům. Patenty se vydávaly zpravidla na jaře před počátkem velikonoční doby a byly tudíž nazývány „*patentes vernales*“. Mimo jarní patenty byly vydávány dle potřeby a nutnosti, i když mnohem méně, tzv. patenty podzimní („*patentes autumnales*“). Konzistoř přísně přikazovala, aby kněží patenty četli, přepsané je uchovávali pro svoji vlastní potřebu a plnili nařízení.⁷¹

Arcibiskup Jan Josef hrabě Breuner, který působil jako hlava pražské arcidiecéze v letech 1694 – 1710, se hned od svého nástupu snažil sjednotit církevní správu, obnovit církevní kázeň a odstranit nedostatky a chyby, kterých se duchovní správci dopouštěli, aby tím přispěl k bezúhonnému životu duchovenstva. Generální vizitace měly kontrolovat, zda kněží plní své povinnosti a zda správně pečují o svěřený úřad. Ovšem pro velkou rozlehlost arcidiecéze nešlo z časových ani finančních důvodů zabezpečit častější vizitace pro kontrolu farností. Proto arcibiskup Breuner vydal roku 1697 pro klérus v pražské arcidiecézi tištěnou instrukci (tato instrukce byla převzata z olomoucké diecéze, kde byla vydaná již v roce 1666). Celý název instrukce zněl: „*Instructio brevis pro vicariis foraneis ac parochis archi-dioecesis Pragensis auctoritate et jussu Reverendissimi et Celsissimi Principis, Domini Domini Joannis Josephi ex comitibus Breuner, Dei Gratia, archi-episcopi Pragensis Legati Nati, S. R. I. Principis, Regni Boëmiæ Primatis, Carolo-Ferdinandæ Universitatis Cancellarii perpetui etc. edita et promulgata. Anno Domini MDXCVII. Præagæ, Typis Archi-Episcopalibus, in collegio S. Norberti, per Samuel. Beringer.*“ Tato knížka malého formátu byla rozeslána na začátku roku 1698 všem vikářům. Ti ji měli dále rozšířit mezi všechny faráře a kaplany. První polovina instrukce je určena pro vikáře, druhá polovina pro faráře („*Instructio pro parochis*“) obsahuje sedmdesát článků. Obsahově se zhruba jednalo o plnění úkolů a povinností vyplývajících z kněžského povolání, jak bylo předepsáno tridentským koncilem. V několika člancích je uvedeno, že kněží mají užívat příslušné knihy k šíření církevního učení. Tak se například z článku č. 18 dozvídáme,

⁷¹ Podklady pro tuto kapitolu jsem převzala z knihy Antonína Podlahy, který na základě studia pramenů dochovaných v arcibiskupském archivu sepsal a roku 1917 vydal *Dějiny arcidiecéze pražské*. Antonín PODLAHA, *Dějiny arcidiecéze*, zejména s. 187-191.

že povinností faráře je vykládat katechetické učení a základy křesťanské víry - k čemuž jistě dobře posloužilo dílo jezuitského autora sv. Roberta Bellarmina (1542-1621) *Catechismus, seu Explicatio doctrinae christianae*, které je k nalezení i v petrovické farní knihovně.⁷² V člancích instrukce č. 49 a 51 se dočteme o nutnosti mít breviář, bibli a ustanovení tridentského koncilu a pražské synody: „*Breviář Římský mějtež všichni faráři a každého dne dle kalendáře a direktáře pražské arcidiecéze zbožně, pozorně a úplně se ho modlí, ...v Písmě sv. a v knihách posvátných nechat pilně čítají ... mimo jiné knihy užitečné, jednak poučení podávající o naukách posvátných, jednak ke ctnosti nabádající, necht každý sobě opatřiti hledí usnesení posv. sněmu tridentského ...*“.⁷³

Nařízení, která vydala konzistoř, byla zaměřena na pozůstalost kněží. V jarních patentech z 18. března 1701 jsou svěští duchovní nabádáni, aby vykonali včasnou písemnou a nebo alespoň ústní závěť, a tak předešli zmatkům a nesnázím, které vznikaly, když kněz zemřel dříve, než si stihl zaopatřit testament. Nijak výjimečné nebyly ani spory při dělení pozůstalosti beneficiáta, který zemřel bez poslední vůle. Za takovéto situace byla pozůstalost podle ustanovení synody z roku 1605 rozdělena na tři díly. První díl připadl kostelu, druhý díl náležel příbuzným zesnulého a třetí část dostal patron farnosti. Někdy faráři stanovili jako dědici pozůstalosti své rodiče a příbuzné (to zvláště, pokud některý příbuzný chtěl nastoupit církevní dráhu), jindy pamatovali s odkazem na církevní instituce (farní kostel, klášter, kongregaci). Také pro vykonavatele pozůstalosti bylo nařízeno, aby pozůstalost vydávali dědicům až potom, co budou plně zaplacený pohřební výdaje, taxa pro konzistoř za potvrzení testamentu a další dluhy zemřelého kněze. Sama katolická církev chtěla, aby byly pozůstalosti světských duchovních provedeny řádně a bez zbytečných průtahů a komplikací (ovšem ta i při sporech dědiců dostala poměrnou část dědictví). Konzistorní patenty z roku 1694 nařizovaly vikářům, aby závěti zemřelých duchovních posílali do konzistoře ke schválení a aby k testamentům přikládali inventář pozůstalosti. Kněží všeobecně respektovali nařízení pražské konzistoře. Pozůstalost tvořily zpravidla také hotové peníze (ty byly určeny na zaplacení mší svatých za duši zesnulého kněze, výlohy na pohřeb tzv. funeralia a pohoštění pozůstalých, zlepšení vybavení kostelů, finanční podporu chudých zařízení – špitálů), dlužní úpisy, cennosti ze stříbra, cínu či mědi, dále praktické věci denní potřeby jako například šatstvo, peřiny, plátna. Nechyběly ani obrazy (většinou svatých), hudební nástroje, cenný nábytek, mobiliář.

⁷² TAMTÉŽ, s. 142-169; viz č. 18 a č. 19 soupisu.

⁷³ TAMTÉŽ, s. 162.

Zejména venkovští faráři vlastnili hospodářské nástroje a nářadí potřebné pro plynulý chod hospodářství, dobytek, drůbež a obilí (nařizovalo se uvádět množství zasetých i později vymlácených plodin).⁷⁴ Poměrně velkou část pozůstalosti kněze zaujímaly v pozůstalostech duchovních knihy, které ale byly někdy v inventářích jen stroze zaznamenané. Knihy se odkazovaly příp. kostelu k potřebě mladším nástupcům.⁷⁵

⁷⁴ K této tématice se vážou dva články: Marie RYANTOVÁ, *Normativní vymezení procesu vyřizování pozůstalosti světských duchovních a písemností s ním spojených v 17. a první třetině 18. století*, in: Ivan Hlaváček – Jan Hrdina – Jan Kahuda – Eva Doležalová (edd.), *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové*, Praha 1998, s. 421-430; TÁŽ, *Nařízení až za hrob. Testamentární praxe a vyřizování pozůstalostí světských duchovních pražské arcidiecéze v době baroka*, in: Martin Holý – Jiří Mikulec (edd.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku. Folia historica Bohemica – Supplemendum 1*, Praha 2007, s. 149-162. První článek vysvětluje, jak bylo nakládáno s pozůstalostmi zemřelých kněží a jaké instrukce vydávala pražská konzistoř pro usměrnění pozůstalostní agendy. Cílem tohoto příspěvku, je přiblížit materiály normativního charakteru (rozbor konzistorních patentů, které byly výsledkem synodálních ustanovení a zásad pro klérus z roku 1697), které ovlivňovaly podobu písemností vyhotovených v průběhu vyřizování pozůstalosti duchovních (závěť, zpráva o úmrtí, inventář pozůstalosti). Nechybí ani výčet osob, které musely být přítomny při sepisování nutných písemností. Všechny písemnosti vzešlé z tohoto procesu byly nakonec uloženy v archivu konzistoře (dnes jsou uloženy ve fondu Archivu pražského biskupství v Národním archivu v Praze). V druhém článku je také rozebírána problematika pozůstalostních písemností vyhotovených z nařízení konzistoře (testament, zpráva o úmrtí, inventář). Je v něm však kladen větší důraz na vzrůstající se podřízenost člověka (kněze) vůči centrálním úřadům. Jedná se o neodkladnou a vzrůstající tendenci institucionalizace a kontroly výše postavených církevních orgánů. Z obou příspěvků lze přibližně zrekonstruovat průběh vyřizování pozůstalosti.

⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 462-475.

4.2. Farářské a farní knihovny

V sepsaných inventářích zanechané pozůstalosti katolických duchovních existují rozdíly v provedení zpracování a rozdílné je také množství uvedených bibliografických údajů. Vše záviselo na pečlivosti zpracovatele. Tyto písemnosti prohlubují studium farářských knihoven. Díky nařízením pražské konzistoře, která od konce 17. století stanovila způsob vyřizování pozůstalostí a určovala i podobu příslušného soupisu,⁷⁶ se dochovalo velké množství seznamů knih většiny tehdy působících, resp. zemřelých duchovních. Seznamy knih byly sepsány podle názvu, jména autora, počtu svazků, údajů o ceně, údajů o velikosti knihy. Pouze někdy byly rozděleny do tematických či jazykových skupin nebo podle jejich místa uložení. Zcela výjimečné bylo uvádění místa či data vydání knihy, nebo dokonce barvy vazby, v níž se nacházely. Velikost klerikálních knihoven byla rozdílná a proměnná. Nejčastěji počet knih v majetku duchovních dosahoval 20 až 40 kusů, ale výjimkou nebyly ani knihovny, které obsahovaly od 40 do 100 svazků. V koupi knih se neomezovali ani měšťtí ani venkovští beneficiálové, i když kněží působící na venkově neměli zřejmě mnoho vymezeného času pro studium a četbu knih jako jejich kolegové ve městech, kteří také snadněji získávali žádanou literaturu. Knižní soubory, které patřily kaplanům (obvykle začínajícím duchovním), se vyznačovaly nevelkým rozsahem.⁷⁷

Peněžní hodnota knižních souborů nepřesáhla zpravidla 50 zlatých. Průměrná cena se pohybovala okolo 20 zlatých. V pozůstalostních inventářích je uváděn přibližný odhad kupní ceny knih na celkové hodnotě pozůstalosti. Od 18. století je v inventářích zemřelých duchovních uváděn také přibližný odhad kupní ceny knih (podíl ceny knih činil většinou méně než 5 % ceny pozůstalosti).⁷⁸

Povinnosti farářů byly v 18. století mnohem poměrně rozsáhlé. Mimo kázání, kdy duchovní ideologicky působili na obyvatelstvo a dalších výkonů spojených s bohoslužbou a se správou farnosti také duchovní publikovali úřední nařízení a vyhlášky z kazatelny, vedli matriky (od roku 1784 s novým formulářem), dohlíželi

⁷⁶ Marie RYANTOVÁ, *Normativní vymezení procesu*.

⁷⁷ TÁŽ, *Čtenář*, s. 415-416; TÁŽ, *Knihovny světských duchovních*, s. 239-243.

⁷⁸ Pro lepší orientaci v dané tématice je vhodné prostudovat přehledné tabulky v následující studii. TÁŽ, *Knihy v pozůstalostech*, s. 60-61, kde jsou podrobně pracované ceny knih, podíly cen knih a množství knih v pozůstalostech duchovních v církevní správě pražské arcidiecéze (vikářů, farářů, administrátorů a kaplanů) v letech 1714-1730.

na zdravotní stav obyvatel farnosti, oznamovali násilí na poddaných krajským úřadům, dohlíželi na mravnost a osvětové hospodářské a technické záležitosti.⁷⁹

Zajímavá je také tematika knih duchovních správců. Jistě nikoho nepřekvapí, že v knihovnách duchovních nalezneme větší zastoupení náboženské a teologické literatury a naproti tomu menší množství zábavných knih. Jak již bylo dříve řečeno, některé tituly z arcibiskupského nařízení nesměly chybět ve vlastnictví duchovenstva. Požadované knihy byly obvykle spojené s potřebnými úkony duchovních (např. k přípravě kázání nebo udělování svátostí). Knihovny kněží z konce 17. a počátku 18. století měly podobnou strukturu jako měšťanské knihovny, neboť právě většina příslušníků nižšího duchovenstva pocházela z řad měšťanstva. V žádné knihovně nechyběla bible v několika exemplářích různých vydání v latinském, německém a českém překladu, samostatná vydání Nového zákona nebo evangelií. Objevovaly se různé biblické konkordance a komentáře. Jednou z povinně vlastněných knih byl breviář, který byl rozdělen do čtyř samostatných dílů pro jednotlivá roční období (*Breviarium Romanorum – pars vernalis, pars aestiva, pars autumnalis, pars hiemalis*). Velmi důležitá byla také usnesení tridentského koncilu (*Concilium Tridentinum cum declarationibus*), usnesení pražské synody (*Synodus archidiocesana Pragensis*), různé misály, pontifikáty, rituály, homiletická literatura, nejrůznější postily a sbírky kázání (*Conciones dominicales et festivales*) např. od Balthasara Balduina či Kašpara Knittla i dalších českých autorů. Chybět nesměly ani katechismy a martyrologia, pastorální literatura a různé praktické příručky určené farářům, ve kterých bylo pojednáváno o kněžském úřadě a jeho vedení (*Manuale parochi*). Knihovny nepostrádaly ani teoretické spisy z oblasti dogmatické, polemické a morální teologie jako byl např. titul *Theologia radicalis* od jezuity Johanna Marii Sbogara, *Theologia moralis* z pera Paula Laymanna či *Medulla theologiae moralis* také od jezuity Hermanna Busenbauma. Dostupné pro faráře byly knihy na pomezí mezi teologickým a filozofickým tématem, díla z náboženské filozofie - spisy svatého Augustina, Tomáše Akvinského či Tomáše Kempenského. Oblíbenými se staly také životopisy svatých, českých zemských patronů a životopisy cizích světců – *Vita sanctorum, Vita et miracula Sancti Francisci de Paula* nebo *Vita Ernesti primi Archi-episcopi Pragensis* od barokního jezuity Bohuslava Balbína. V knihovnách byly zastoupeny různé knihy a sbírky modliteb a písní, zpěvníků. Témata, která se nevztahovala k teologii, byla zastoupena v menším měřítku.

⁷⁹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích*, s. 192-193.

Velmi oblíbené byly u duchovních knihy politicko-historické, literatura politicko-alegorická a satirická. V knihovnách duchovních měly své místo různé církevní historie, dějiny států, kroniky, životopisy panovníků, světové nebo vojenské historie, v menším počtu klasická díla od antických autorů. Z čistě praktických důvodů vlastnili duchovní knihy z právnické oblasti kanonického práva (*Codex iuris canonici*), příručky městského práva a zemských zřízení. Také knihy přírodovědného rázu jako byly praktické hospodářské příručky dokazují svoji potřebu při vedení farního hospodářství.⁸⁰

Za zmínku stojí i ekonomická literatura, antická díla, knihy o lékařství, geografii (také atlasy), matematice, astrologii, genealogii, hudbě, topografii, jazykovědě (slovníky, gramatiky, učebnice jazyků), krásné literatuře, herbářích a kuchařkách. Rovněž se vyskytovala v knihovnách nižšího duchovenstva nekatolická „kacířská“ literatura.⁸¹

Dalším úhlem pohledu na farní a farářské knihovny je hledisko jazykové skladby knižních souborů. Nejvíce se užívaly latinské tituly, méně knihy v německém nebo českém jazyce. Zajímavé je konstatování, že kněží s českou národností vlastnili více německé knihy než Němci knihy české.⁸² Z toho lze usoudit, že podíl zahraničních tisků (převážně z Německa) převažoval nad tisky domácími. Mezi nejvíce zastoupené knihy v českém jazyce patřila Hájkova *Kronika česká*, *Poselkyně* Beckovského, Veleslavínův *Kalendář historický* a *Historie klatovská* od Jana Floriána Hammerschmieda. Mezi faktory, které mohly ovlivňovat skladbu knihoven nižšího duchovenstva, patřil věk a vykonávaná funkce konkrétního klerika, lokalita působení a její vzdálenost od Prahy,⁸³ zájem o kulturu (někteří duchovní sami sepisovali kázání). Finanční

⁸⁰ Marie RYANTOVÁ, *Čtenář*, s. 416-418; TÁŽ, *Knihovny světských duchovních*, s. 244-248; Milada SVOBODOVÁ, *Knihovny*, s. 491-495.

⁸¹ Marie TOŠNEROVÁ a kol., *Průvodce*, s. 14.

⁸² Marie RYANTOVÁ, *Čtenář*, s. 418-419.

⁸³ Větší vzdálenost od knižního centra, jakým byla Praha, měla velký vliv i na množství knih náležejících sedlčanskému děkanu Ondřeji Divišovi. Popisem tohoto knižního souboru se zabývala TÁŽ, *Knihovna sedlčanského děkana Ondřeje Diviše z počátku 17. století*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Čtenář a jeho knihovna*, České Budějovice 2004 (= Opera romanica 4), s. 197-214. Jedná se o soubor Divišových knih, ve kterých se nacházejí přípisky a exlibris se jménem Ondřeje Diviše a označení jeho původu. Většina jeho získaných knih pochází z doby, kdy působil poblíž Prahy nebo přímo v pražské metropolitní kapitule. Naopak, když od roku 1617 působil jako děkan v Sedlčanech, jeho možnosti pro koupi knih se značně omezily, proto získal již pouze tři knihy (ze 43 titulů). Tato knihovna s výlučným obsahem latinských teologických knih byla již v minulosti přiřazena k rozsáhlé Roudnické lobkowiczské knihovně.

možnosti pro nákup nových knih ovlivňovala velikost a výnosnost benefícia. Knihy se však získávaly také dary a odkazy.⁸⁴

Farářské knihovny úzce souvisely s farními knihovnami. Často se stávaly zárodkem farních knihoven a faráři si tak nemuseli pořizovat knihy, které byly součástí farní bibliotéky. Dokládají to zejména testamenty a pozůstalostní inventáře kněží, kteří se svými knihami nakládali stejně jako s dalším svým majetkem. Dělili knihy mezi své příbuzné, ale také jejich knihovny často končily ve farnostech, kde kněží během života působili. Farní knihovnu jako beneficium získané k farnímu úřadu užívali další nástupci. Přestože se soukromé i beneficiální knihovny navzájem doplňovaly, sama církev je dost přísně odlišovala. Z toho také plynuly požadavky, aby při nástupu do benefícia nebo odchodu z něho sestavoval každý duchovní podrobný inventář.⁸⁵

⁸⁴ TÁŽ, *Čtenář*, s. 418-419; TÁŽ, *Knihovny světských duchovních*, s. 248.

⁸⁵ TÁŽ, *Knihovny světských duchovních*, s. 241; TÁŽ, *Knihovna sedlčanského děkana Ondřeje Diviše*.

5. FARNÍ KNIHOVNA V PETROVICÍCH U SUŠICE

V této kapitole bych chtěla provést rozbor farní knihovny po fyzické, jazykové a tématické stránce. Ráda bych také více prozkoumala uvedená místa a data vydání knih a také se alespoň částečně pokusila o zjištění jejich provenience.

5.1. Fyzické, časové, místní a jazykové rozložení knih z farní knihovny

Nejprve několik slov k fyzickému stavu knih. Současná knihovna v Petrovicích u Sušice představuje torzo knih, které byly v minulosti zachráněny před zničením a ztrátou. Fyzický stav dochovaných knih je celkem dobrý, i když větší množství knih by si zasloužilo péči a úpravu v restaurátorských a konzervátorských dílnách (často jsou vazby a listy napadené plísní či červotočem). V některých knihách chybějí titulní listy, z tohoto důvodu u nich můžeme jen výjimečně určit přesný název a další informace vypovídající o vzniku knihy. Tisky mají také poškozené nebo vytrhané listy textu. Výjimkou není ani poničená vazba i se sponami, které jsou částečně odtržené nebo zcela chybí. Spony, které sloužily jako ochrana knihy, měly omezovat přístup světla a prachu ke knihám, aby knihy nebyly namáhány a ničeny. Jejich absence je patrná i na fyzickém stavu jednotlivých knih. Na kožených knižních vazbách jsou oděrky, zpřetrhané kapitálky. Materiálem vazeb u většiny petrovických knih je zpracovaná useň převážně hnědé barvy. Ojedinele lze nalézt knihy s jednoduchou papírovou nebo polokoženou vazbou s rohy. Na hřbetech knih se nacházejí nalepené signatury s římskými číslicemi a jednotlivými písmeny abecedy.

V knihovně se také dochovaly jen některé výtisky z vícesvazkových děl. Na základě toho lze uvažovat, že si kněží vybrali pouze ty tématické svazky děl, které z jakéhokoliv důvodu potřebovali (nejčastěji k výkonu svého kněžského povolání) nebo které si mohli finančně dovolit. Ve svém předpokladu však musím být opatrná, protože dotyčné knihy se mohly v minulosti jednoduše ztratit, což by bylo, i vzhledem k torzovitému stavu knihovny, možná pravděpodobnější.

Velikost knih se vůbec nevymyká z běžných standardů. Formát knih je dán výškou tisku. Žádné tištěné knihy s netradiční velikostí se v petrovické knihovně nevyskytují. Pouze u rukopisů je rozměr uveden s přesností na milimetry. Zkoumaný

fond farní knihovny má celkem 177 knižních jednotek. Mezi nimi je šest rukopisů – dvě pamětní knihy vedené jako farní kroniky (*Liber memorabilium*),⁸⁶ dvě kazatelská a pobožná čtení (užitečná pro přípravu kázání)⁸⁷ a dva traktáty.⁸⁸ Největší část knihovny tvoří 171 tisků. Z tohoto počtu je jeden prvotisk a 164 starých tisků (tj. tisků vydaných od roku 1501 do roku 1800 včetně) a 6 tisků vydaných po roce 1801 (zde se jedná pouze o roky 1804, 1811, 1813 – 2 kusy, 1819, 1821).

Časový rozsah farní knihovny je velmi široký. Rukopisy pocházejí až z 18. století. První z obou pamětních knih je datována od roku 1762 do roku 1835 a psaná latinou, druhá kniha má vedené záznamy od roku 1836 do roku 1988 v latině, němčině a češtině.⁸⁹

První díl dalšího rukopisu, *Knihovny kazatelské nebo pobožného a užitečného čtení*, vznikl v letech 1768 až 1774 díky přepisu řeholníka z kladrubského kláštera, druhý v roce 1770. Oba díly tohoto rukopisu jsou psány česky. Na úpravě a přepisu textu pracoval převážně jeden písař, pouze několik stran je napsáno jinou písařskou rukou. Také druhý díl je psán jednou osobou. Text je prokládán vloženými větami v latině, které jsou podtrženy černou vodorovnou čarou, a marginálními poznámkami odkazujícími na jednotlivé církevní knihy (jako např. bibli, díla katolických kazatelů atd.).

Třetí část rukopisných knih tvoří traktáty. První z dochovaných traktátů (*Tractatus Theologico-Controversisticus*) byl napsán v latině v roce 1726. Druhý traktát není přímo datován písařem, ale v textu se objevují dvě data – 23. *Januarii 1712* a na samém konci díla *die 4. Julii 1712* – což umožňuje zařadit vznik textu do roku 1712.

Tisky dochované ve farní knihovně jsou starší. Z roku 1496 je nejstarší kniha a jedná se o zmíněný latinský prvotisk biblické konkordance.⁹⁰ Druhým v pořadí nejstarším tiskem je také konkordance (*Concordantiae Novae Vtrivsqve Testamenti*) z roku 1562.⁹¹ Z roku 1617 pochází dílo svatého Athanasia (*Opera quae extant omnia*).⁹² Dalších 17 tisků je zařazeno do druhé poloviny 17. století (1656-1698). Nejpočetnější skupinou jsou výtisky z 18. století – celkem 142 kusů. Dalších šest knih

⁸⁶ Viz č. 1 a 2 soupisu.

⁸⁷ Viz č. 3 a 4 soupisu.

⁸⁸ Viz č. 5 a 6 soupisu.

⁸⁹ Poznámeneala také Marie TOŠNEROVÁ a kol., *Průvodce*, s. 356.

⁹⁰ Viz č. 7 soupisu.

⁹¹ Viz č. 94 soupisu.

⁹² Viz č. 10 soupisu.

řadím do první čtvrtiny 19. století. Zbylých 13 knih se nepodařilo přesně časově zařadit, převážně kvůli chybějícím titulním listům (viz tabulka č. 2 a příloha č. 3).⁹³

Tabulka č. 2 – Přehled dat vydání starých tisků.

ROK VYDÁNÍ	POČET KNIH
1562	1
1617	1
1656	1
1663 - 1668	2
1672 - 1677	5
1680 - 1690	5
1697 - 1700	10
1701 - 1710	6
1711 - 1720	13
1721 - 1730	19
1731 - 1740	31
1741 - 1750	19
1751 - 1760	17
1761 - 1770	13
1771 - 1780	4
1781 - 1790	1
1791 - 1800	3
1804	1
1811	1
1813	2
1819	1
1821	1
nedatováno	13

Co se týče jazykové skladby tisků ve farní knihovně Petrovice u Sušice, jsou nejčastěji zastoupeny tištěné knihy v latině, jak lze v církevní oblasti předpokládat. Jde o 115 starých tisků (67,6 % knih z fondu knihovny). Za latinou s počtem 43 kusů následuje německý jazyk (25,3 %). České tisky se v knihovně vyskytují v nejmenším počtu, tj. 12 kusů. (7,1 %). Knihy vytištěné v jiném cizím jazyce se ve farní knihovně nenacházejí (viz příloha č. 5).⁹⁴

Velmi cenná jsou zaznamenaná místa vydání v knihách (viz tabulka č. 3 a příloha č. 4).⁹⁵ Osoby, které zapisovaly knihy do pozůstalostních inventářů, v nich jen zřídka uváděly i bibliografické údaje pro rozlišení knih v církevních knihovnách (název, jméno

⁹³ Viz tabulka č. 2 a příloha č. 3.

⁹⁴ Viz příloha č. 5.

⁹⁵ Viz tabulka č. 3 a příloha č. 4.

autora, velikost knihy, počet svazků, jazyková a tématická skupina).⁹⁶ V petrovické farní knihovně lze u tisků (s výjimkou několika knih, které mají v místech uvádějících místo vydání poškozený či vytržený titulní list) zjistit místo vydání i tiskaře. Po průzkumu jsem vyhodnotila, že je ve farní knihovně zastoupeno 25 měst Evropy. Někdy se jedná o dvě tiskařská místa, která společně pracovala na výrobě knih (např. Viennae & Brunnae, Amsterdam und Leipzig, Augustae Vindel. & Dilingae atd.). Z oblasti českých zemí je uváděn na prvním místě název města Prahy v různých jazykových variantách (s počtem 42 výtisků).⁹⁷ Další tři tisky jsou z olomoucké tiskárny,⁹⁸ jeden tisk z Brna, který vznikl ve spolupráci s tiskárnou ve Vídni,⁹⁹ a jeden výtisk je z Českých Budějovic.¹⁰⁰

Z Rakouska je zastoupeno jeho hlavní město Vídeň, jehož název je také uveden pod více variantami,¹⁰¹ dále Linec¹⁰² a Štýrský Hradec.¹⁰³ Z polského Kladka jsou v knihovně dva tisky.¹⁰⁴ Dvě knihy byly vytištěny v Paříži.¹⁰⁵ Z italského Tridentu je dochována jedna kniha¹⁰⁶ a z Benátek čtyři knihy.¹⁰⁷ Z nizozemského Amsterdamu vyšel ve spolupráci s německým Lipskem jeden výtisk,¹⁰⁸ avšak z Antverp je celkem 16 výtisků.¹⁰⁹

Co do výčtu jsou nejčastěji uvedena německá města. S celkovým počtem 38 tisků je zaznamenán Augšpurk,¹¹⁰ také jsou to často tisky, které vznikly ve spolupráci Augšpurku s jinými německými městy: s Würzburgem (4 tisky),¹¹¹ s Dillingen

⁹⁶ Marie RYANTOVÁ, *Čtenář*, s. 401.

⁹⁷ Na titulních listech se vyskytují tyto varianty (viz čísla soupisu): Praha – 4 tisky (č. 23, 95, 106, 118), Pragae – 22 tisků (č. 32, 39, 59, 75, 76, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 111, 136, 147, 150, 151, 152, 153, 160, 165, 167, 168), Prag – 3 tisky (č. 61, 62, 63), Vetero-Pragae – 7 tisků (č. 17, 18, 19, 31, 78, 110, 133), Pragae Veteris – 1 tisk (č. 112), Neo-Pragae – 1 tisk (č. 145), Staré Město Pražské – 3 tisky (č. 26, 163, 164).

⁹⁸ Viz č. 130, 157, 159 soupisu.

⁹⁹ Viz č. 104 soupisu (Viennae & Brunnae).

¹⁰⁰ Viz č. 166 soupisu.

¹⁰¹ Varianty názvu (viz čísla soupisu): Viennae – 2 tisky (č. 92, 101), Vindobonae – 4 tisky (č. 22, 28, 29, 30), Viennae Austriae – 1 tisk (č. 156) a Wien – 2 tisky (č. 20, 161).

¹⁰² Viz č. 37, 128 soupisu.

¹⁰³ Viz č. 74 soupisu.

¹⁰⁴ Viz č. 148 (Glacii) a č. 9 (Glatz) soupisu.

¹⁰⁵ Viz č. 8, 94 soupisu.

¹⁰⁶ Viz č. 129 soupisu.

¹⁰⁷ Viz č. 34, 83, 135, 146 soupisu.

¹⁰⁸ Viz č. 67 soupisu (Amsterdam und Leipzig).

¹⁰⁹ Uvedeno pod názvem Antwerpiae/Antverpiae. Viz č. 11, 12, 13, 14, 15, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54 a 55 soupisu.

¹¹⁰ Ze 38 tisků je podle německy tištěného místa vydání (Augspurg) vytištěno 16 knih (viz č. 70, 71, 72, 73, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 107, 116, 125, 127, 138, 169 soupisu), podle latinsky tištěného místa vydání (Augustae Vindellicorum) je to 11 tisků (viz č. 64, 65, 66, 81, 82, 119, 120, 121, 122, 123, 144 soupisu).

¹¹¹ Augspurg und Wirtzburg – viz č. 131, Augspurg und Wuertzburg – viz č. 115 a 132, Augustae Vind. et Herbipoli – viz č. 124 soupisu.

(5 tisků),¹¹² s Řeznem (dva výtisky).¹¹³ Dalším německým městem je Kolín nad Rýnem s 18 výtisky,¹¹⁴ dvě knihy jsou z Kostnice,¹¹⁵ 1 tisk z Dillingen.¹¹⁶ Nechybí ani pět tisků z Frankfurtu nad Mohanem.¹¹⁷ Jedna kniha vyšla ve spolupráci Frankfurtu s Norimberkem.¹¹⁸ Z dalších měst to je např. Freiberg,¹¹⁹ Heidelberg,¹²⁰ Mohuč,¹²¹ Mnichov,¹²² Norimberk¹²³ a Řezno.¹²⁴ Bohužel u 14 knih nelze z dochovaných tisků určit místo původu.¹²⁵

¹¹² Viz č. 105 a 126 (Augsburg und Dillingen), viz č. 40, 41 a 42 (Augustae Vindel. & Dilingae) soupisu.

¹¹³ Augsburg und Regensburg – viz č. 113 a 114 soupisu.

¹¹⁴ Coloniae Agrippinae – 15 tisků (viz č. 10, 43, 44, 60, 68, 69, 79, 80, 103, 139, 140, 141, 142, 143, 149 soupisu), Coloniae Ubiorum – viz č. 16 a Coloniae – viz č. 21, 35, 158.

¹¹⁵ Viz č. 154, 155 soupisu.

¹¹⁶ Viz č. 162 soupisu.

¹¹⁷ V soupisu uvedeno: Francofurti – viz č. 36, Francofurti am Moenum – viz č. 38, Frankfurt am Main – viz č. 24, 25, 93.

¹¹⁸ Francofurti et Norimbergae – viz č. 134 soupisu.

¹¹⁹ Freyberg – viz č. 27 soupisu.

¹²⁰ Heidelberg – viz č. 137 soupisu.

¹²¹ Moguntiae – viz č. 36 soupisu (pouze jedna část konvolutu).

¹²² Monachii – viz č. 57 soupisu.

¹²³ Nuernberg – viz č. 77 soupisu.

¹²⁴ Regensburg – viz č. 56, 91 soupisu.

¹²⁵ Viz č. 33, 58, 84, 108, 109, 117, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177 soupisu.

Tabulka č. 3 – Přehled míst vydání starých tisků.

MÍSTO VYDÁNÍ	POČET KNIH
Amsterdam a Lipsko	1
Antverpy	16
Augšpurk	27
Augšpurk a Würzburg	4
Augšpurk a Řezno	2
Augšpurk a Dillingen	5
Benátky	4
Dillingen	1
Frankfurt nad Mohanem	5
Frankfurt n. M. a Norimberk	1
Freiberg	1
Heidelberg	1
Kladsko	2
Kolín nad Rýnem	18
Kostnice	2
Linec	2
Mnichov	1
Mohuč	1
Norimberk	1
Olomouc	3
Paříž	2
Praha	42
Řezno	2
Štýrský Hradec	1
Trident	1
Vídeň	9
Vídeň a Brno	1
bez místa vydání	14

5.2. Tématický rozbor farní knihovny

Alespoň rámcově bylo prozkoumáno tématické složení knihovny. Naprostá většina knih je zaměřena na tematiku teologickou a náboženskou, jak se všeobecně u církevních a farních knihoven předpokládá.

Základní knihou, která nesměla ve farní knihovně chybět a kterou museli kněží vlastnit i podle nařízení pražské konzistoře, byla bible. V naší zkoumané knihovně najdeme 11 těchto knih.¹²⁶ Bible jsou vytištěné v latině, němčině i češtině (*Biblia Sacra, Die heilige Schrift des neuen Testaments, Biblj Česká to jest celé Swaté Pjsmo starého y nowého zákona*); ať již jako kompletní tisk obsahující Starý a Nový zákon, nebo rozdělený výtisk bible do několika svazků. Jeden biblický výtisk byl vydán jako barokní Svatováclavská bible - *Druhý díl Bibli totižto Nový zákon* v roce 1677.¹²⁷ Poněkud beletristickým zpracováním bible je biblická dějprava od Šimona Bernarda Vrány vydaná v Českých Budějovicích roku 1821 (*Hystorye biblická pro odrostlegssi mládež gakož y pro dospělé*),¹²⁸ ve které jsou stručně a přehledně uspořádané výtahy z biblických příběhů nahrazující kompletní bibli.¹²⁹

Mezi další povinné knihy patřily i breviáře, jakožto liturgické příručky při římskokatolickém obřadu s výňatky z latinských náboženských textů.¹³⁰ V petrovické knihovně se uchovaly tři breviáře.¹³¹ Jeden výtisk je první část čtyřdílného breviáře - *pars vernalis*. Ovšem domnívám se, že petrovičtí kněží museli vlastnit i další části z tzv. quadripartita, které se dodnes nezachovaly. V soupisu a zároveň farní knihovně nechybí ani misály¹³² jako základní liturgická mešní příručka složená z formulářů pro mše celého církevního roku.¹³³

Nejvíce jsou v petrovické farní knihovně zastoupena kázání¹³⁴ a promluvy v latině (lat. sermo), němčině i češtině. Je to nejrozšířenější žánr církevní mravoučné, věroučné a výchovné literatury obsahující texty na neděle a svátky během církevního liturgického

¹²⁶ Viz č. 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30 soupisu.

¹²⁷ Zkoumáním hláskosloví, překladu, jazyka, ortografie, tvarosloví, skladby textu, slovní zásobou a výkladovými komentáři barokní Svatováclavské bible (Starého i Nového zákona) se zabývá ve své knize Vladimír KYAS, *Česká bible v dějinách národního písemnictví*, Praha 1997, zejména s. 211-225. Viz č. 26 soupisu.

¹²⁸ Viz č. 166 soupisu.

¹²⁹ Tato biblická dějprava je zmíněna jako typická kniha s náboženskou tematikou vycházejících biblických dějepřav v 19. století v encyklopedii Petr VOIT, *Encyklopedie knihy*, s. 106.

¹³⁰ TAMTÉŽ, s. 139-140.

¹³¹ Viz č. 32, 33, 34 soupisu.

¹³² Viz č. 111, 133 soupisu.

¹³³ Petr VOIT, *Encyklopedie knihy*, s. 596-597.

¹³⁴ TAMTÉŽ, s. 436-437.

roku. Kázání byla velmi účinná jako prostředek náboženské výchovy, který doplňuje příslušnou perikopu (tj. závazné výňatky z epištol a evangelií čtené o nedělích a svátcích, obsažené v misálech).¹³⁵ Všeobecně lze rozdělit promluvy na kázání nedělní a sváteční či slavnostní (*Trinitas Dominicalis*, tj. *Trojice nedělní; a nebo kázání troje na každou neděli* od českého kazatele Michala Pellizzottiho, *Conciones in omnes totius anni dominicas*, *Kurtze einfältige Predigen Uber alle Sonntag deß gantzen Jahrs* či *Conciones academicae in praecipua totius anni festa* od jezuitského kazatele Kašpara Knittla, který působil v univerzitním prostředí aj.),¹³⁶ pro adventní a postní dobu (Leo a Sancto Laurentio - *Conciones adventuales*, *Quadragesimale primum seu Conciones in singulas ferias sextas quadragesimae et in dominicam Resurrectionis* neboli *Kázánj na každý pátek v postě a na neděli vzkříšení Páně* od jezuitského kazatele Fabiána Veselého).¹³⁷ V knihovně se také vyskytují kázání k příležitostným událostem jako byly svatby a pohřby, tzn. pohřební a svatební kázání (*Conciones funebres et nuptiales*).¹³⁸ Některá kázání jsou v tiscích smíšená nebo jednoduše obsahují všeobecné texty určené pro kazatele, proto jsem je nerozřazovala do výše uvedených skupin, ale jsou uvedeny souhrnně v poznámkovém aparátu.¹³⁹

Obsahově blízké téma ke kázání jsou sbírky nedělních a svátečních perikop pro domácí četbu i veřejná kostelní kázání, tzv. postily, které jsou vhodným pramenem vystihujícím tehdejší morálku a mravy (např. *Sváteční postila jak kostelní tak domácí, to jest potom toho co se z evangelium každý svátek přes celý rok čte, krátké však důvodné a jadrné v otázkách rozvedení a vyložení. K vzdělání ctných šlechtných a chvalitebných mravův, jako y k vyvrácení vši a všelijaké nešlechtnosti* nebo latinské *Conciones de sanctis per totum annum*),¹⁴⁰ a homilie (*Homilien über alle Sonn- und vornehmste Festtags- Evangelien des Jahres*) jako další žánr opírající se o texty bible.¹⁴¹ Petrovická knihovna obsahuje i mravoučné knihy od Františka Hunolta *Christliche Sittenlehr über die Evangelische Wahrheiten, dem christlichen Volck in Sonn- und*

¹³⁵ TAMTÉŽ, s. 678.

¹³⁶ Viz č. 41, 42, 72, 73, 74, 77, 107, 117, 118, 126, 138, 149, 153 a 164 soupisu.

¹³⁷ Viz č. 40, 64, 139, 140, 141, 144, 163, 165 soupisu (adventní a postní kázání).

¹³⁸ Viz č. 68 a 69 soupisu; Miloš SLÁDEK, *Malý svět jest člověk, aneb, Výbor z české barokní prózy*, Jinočany 1995; TÝŽ (ed.), *Nový křížovník s červeným srdcem a nový mučedník od prolité v srdci krve svatý Jan Nepomucký. Barokní kázání zlonického děkana z roku 1736*, Kladno 1995; TÝŽ (ed.), *Svět je podvodný verbíř, aneb, Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století*, Praha 2005.

¹³⁹ Viz č. 9, 43, 44, 96, 137, 138, 162 soupisu.

¹⁴⁰ Viz č. 95, 142, 143, 159 soupisu.

¹⁴¹ Viz č. 71 soupisu.

Feyrtäglichen Predigen, které jsou zpracované do formy šestidílného kázání.¹⁴² Kromě tištěných kázání se v knihovně nacházejí ještě již zmíněné rukopisy *Knihovny kazatelské*.¹⁴³

Samostatná vydání výňatků evangelií i epištol jsou v knihovně také k nalezení. Jedná se o dvoudílné vydání *Das Christliche Jahr, oder Die Episteln und Evangelien* s poučným novozákonním obsahem.¹⁴⁴ V Petrovicích se nachází *Flores Bibliae, sive Loci Communes omnium fere materiarum, ex Veteri ac Novo Testamento excerpti*.¹⁴⁵ Tato kniha je pomocníkem především pro kazatele hledající věcně řazené citáty z bible.

Důležitá pro kněze a kazatele (zvláště na studiích nebo v začátcích kněžského povolání) byla řečnická cvičení, zde zastoupená čtyřmi tisky (např. *Rhetorica christiana in verbum Dei evangelicum per dominicas et festa totius anni – pars dominicalis, pars festivalis* od jezuity Matyáše Heimbacha).¹⁴⁶

Velmi rozšířeným žánrem náboženské literatury, zahrnujícím věroučné, výchovné a také vzdělavatelské posláním s polemickým obsahem, jsou traktáty či pojednání (*Tractatus catholicus de divino opificio hexameron* a *Tractatus theologicus juridico-moralis*).¹⁴⁷

Hojně zastoupené jsou komentáře k jednotlivým starozákonním i novozákonním knihám obsahující morální a literární výklady. Všechny tyto komentáře v petrovické knihovně jsou od Cornelia Cornelia a Lapide.¹⁴⁸ Dalším identifikovaným komentářem je literární komentář řehole svatého Benedikta (*Commentarius litteralis, historico-moralis in regulam S. P. Benedicti* od Augustina Calmeta).¹⁴⁹

Také biblická konkordance jako základní příručka pro kulturněhistorické i náboženské studium bible (uspořádaná do abecedního seznamu slov z biblického textu s přehledem míst, kde se nacházejí)¹⁵⁰ je v petrovické knihovně zastoupena třemi tisky (jedná se o prvotisk *Concordantiae Novae Vtrivsqve Testamenti*, dále *Concordantiae Novae Vtrivsqve Testamenti* a *Sacrorum Bibliorum vulgatae editonis Concordantiae*).¹⁵¹

¹⁴² Viz č. 85-90 soupisu.

¹⁴³ Viz č. 3, 4 soupisu.

¹⁴⁴ Viz č. 61, 62 a 63 soupisu.

¹⁴⁵ Viz č. 104 soupisu.

¹⁴⁶ Viz č. 79, 80, 151 a 152 soupisu.

¹⁴⁷ Ve farní knihovně najdeme dva tištěné traktáty (kromě výše uvedených rukopisů) – viz č. 17 a 31 soupisu.

¹⁴⁸ Viz č. 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55 soupisu.

¹⁴⁹ Viz č. 37 soupisu.

¹⁵⁰ Petr VOIT, *Encyklopedie knihy*, s.106.

¹⁵¹ Viz č. 7, 94 a 101 soupisu.

Mezi náboženské knihy pro mládež i dospělé sepsané z otázek a odpovědí náležejí římské katechismy jako základní učebnice věrouky (*Universalis catechismus romanus ad parochos* vydané z nařízení tridentského koncilu, dalším dochovaným tiskem je *Catechismus, seu explicatio doctrinae christianae* od Roberta Bellarmina, zachoval se též druhý a třetí díl *Christliche Lehr- und Sitten-Predigen Uber den catholischen catechismum* od dominikána Cyrilla Rigy aj.).¹⁵²

Mezi často pořizovanými knihami v církevní oblasti jsou teoretické teologické spisy (*Theologia radicalis* od Jana Marii Sbogara).¹⁵³ Jedná se o díla dogmatické teologie (*Manuale theologiae dogmaticae*),¹⁵⁴ polemické teologie (kniha od Víta Pichlera *Cursus theologiae polemicae universae*¹⁵⁵ a vícedílná *Theologia polemica*).¹⁵⁶ Nechybějí ani spisy o morální teologii, především nejčastěji vydávaná *Medulla theologiae moralis* od jezuity H. Busenbauma,¹⁵⁷ dalším podobným tématickým tiskem je Reiffenstuelova *Theologia moralis*¹⁵⁸ a dva spisy *Apparatus universae theologiae moralis* od Tomáše Františka Rotaria.¹⁵⁹ K této skupině lze přiřadit i následující náboženské spisy pojednávající o zásadách morálního učení a teologické teorie.¹⁶⁰

Na pomezí mezi dílem teologickým a filozofickým stojí spisy o náboženské filozofii od církevních Otců jako byl svatý Ambrož (*Sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi Opera*)¹⁶¹ a svatý Athanasius (*Sancti Athanasii Magni, Alexandrini archiepiscopi, Opera quae extant omnia*).¹⁶² Až pět zachovaných děl od svatého Augustina (např. *Operum continens enarrationes in psalmos, Operum complectens exegetica in vetus testamentum, Operum continens libros XXII. De civitate dei* aj.) se nachází v petrovické farní knihovně.¹⁶³

Petrovičtí kněží si krátili svůj čas i četbou životopisů svatých (dvoudílná kniha o životě a působení sv. Benedikta - *Gloria sanctissimi protoparentis Benedicti in terris adornata, seu Vita, virtutes, prodigiose gesta, & cultus SS. Patriarchae*).¹⁶⁴ Jiná kniha popisuje životy svatých z řádu svatého Benedikta. Tentokrát jde o německý tisk

¹⁵² Petr VOIT, *Encyklopedie knihy*, s. 434-436. Viz č. 18, 19, 78, 103, 125, 131, 132, 161 soupisu.

¹⁵³ Viz č. 145 soupisu.

¹⁵⁴ Viz č. 160 soupisu.

¹⁵⁵ Viz č. 119 soupisu.

¹⁵⁶ Viz č. 120, 121, 122, 123, 124 soupisu.

¹⁵⁷ Viz č. 35 soupisu.

¹⁵⁸ Viz č. 129 soupisu.

¹⁵⁹ Viz č. 134, 135 soupisu.

¹⁶⁰ Viz č. 84, 110, 157 a 168 soupisu.

¹⁶¹ Viz č. 8 soupisu.

¹⁶² Viz č. 10 soupisu.

¹⁶³ Viz č. 11, 12, 13, 14, 15 soupisu.

¹⁶⁴ Viz č. 65, 66 soupisu.

Heiliges Benedictiner-Jahr Das ist: Kurtze Lebens-Beschreibung drey hundert fünf und sechzig Heiligen aus dem Orden deß h. Ertz-Vatters Benedicti,¹⁶⁵ který byl původně zpracován v latině od Aegidia Rambecka, tehdy působícího v řádu svatého Benedikta. Nechybí ani české martyrologium¹⁶⁶ z roku 1760 (*Martyrologium aneb Pasionál svaté římské církve, to jest: vejroční památky svatých mučedníkův, a jiných svatých*) vydané jako liturgická příručka se seznamem všech mučedníků a svatých pro každý den v roce.¹⁶⁷ Dochován je německy psaný životopis Armelle Nikolas (*Des Wunder-Lebens der Armelle Nikolas, insgemein Die gute Armelle genannt*).¹⁶⁸

Pro faráře a farní úřady byly téměř nutné a velmi potřebné nejrůznější praktické příručky (např. *Manuale parochi, seu compendiosa munus parochi apostolicum* a *Manuale confessarii* od Františka Herziga, *Epinomia parochorum quam selectis SS. Canonum, decretorum, concilii Tridentini, bullarum pontificalium, privilegiorum iubilaei* od Ferdinanda Haucka).¹⁶⁹

Dalším oborem církevní literatury, který byl vhodný k dobré přípravě na nedělní a další kázání, jsou nejrůznější rozjímání a úvahy na neděle a svátky např. o životě Ježíše, P. Marii a svatých k všeobecnému užítku kazatelů. Celkem se ve farní knihovně objevuje přibližně třináct takovýchto knih (např. *Deß Bettenden Christen tägliche Betrachtungen Uber das heiligste Leben Jesu Christi* od Francouze Jacoba Noueta, *Succinctae meditationes christianae pro dominicis, feriis, & praecipuis festis* od Františka Mezgera aj.).¹⁷⁰ Objevují se zde i dvě knihy s modlitbami.¹⁷¹

Vedle přípravy na kázání bylo také hlavní pracovní náplní kněze udělování svátostí (nejčastěji svátost křtu, pokání, manželství, eucharistie a poslední pomazání). Proto duchovní potřebovali i knihy pojednávající o svátostech. V Petrovicích jsou takovéto čtyři výtisky.¹⁷²

Podíl na celkovém množství mají i díla proti volnomyšlenkářství (*Die ruffende Stimme der Wahrheit wider die heutige Freydenkerey in Glaubens-Sachen*)¹⁷³ a knihy zaměřené na odstranění nekázně.¹⁷⁴

¹⁶⁵ Viz č. 127 soupisu.

¹⁶⁶ Viz č. 106 soupisu.

¹⁶⁷ Petr VOIT, *Encyklopedie knihy*, s. 568.

¹⁶⁸ Viz č. 169 soupisu.

¹⁶⁹ Viz č. 75, 76, 81, 82, 83, 128, 147, 154, 167 soupisu.

¹⁷⁰ Viz č. 16, 36, 56, 57, 59, 70, 108, 109, 113, 114, 115, 136, 156 soupisu.

¹⁷¹ Viz č. 105, 171 soupisu.

¹⁷² Viz č. 58, 130, 155, 167 soupisu.

¹⁷³ Viz č. 116 soupisu.

¹⁷⁴ Viz č. 60 a 148 soupisu.

Některý z kněží si pořídil do své knihovny knihu tištěnou v latině s teologickými i filozofickými texty od řeckých a latinských vzdělanců.¹⁷⁵

V soupisu jsou uvedena také právnícká díla z oblasti obojího práva (např. *Enchiridion iuris utriusque: seu definitiones, distinctiones, et quaestiones clare et breviter definitae iuris canonici et civilis a Tractatus novus theoreticus & practicus. De poenitentia & Voluntatis mutatione in Utroq; Jure in septem partes divisur*).¹⁷⁶

V petrovické farní knihovně se ale vyskytují i knihy bez náboženské tematiky, ze kterých lze částečně odvodit zájmy duchovních. Jedná se o knihy z oboru geografie (*Kurtze Fragen aus der neuen und alten Geographie bis auf gegenwärtige Zeit* od Johanna Hübnera z roku 1743)¹⁷⁷ a zahradnictví (*Handbuch über die Obstbaumzucht und Obstlehre* - Johann Ludwig Christ; vydaná na počátku 19. století, která navíc obsahuje dvě mědirytinové přílohy ukázek pracovního nářadí a pěstování rostlin).¹⁷⁸ Třetím tiskem s necírkevní tematikou je kniha obsahující literaturu k dějinám a pomocným vědám historickým (*Literatur der Geschichte und deren Hülfswissenschaften* - Johann Samuel Ersche, vydaná roku 1813).¹⁷⁹ Poslední knihou bez náboženské tematiky je malá německy tištěná brožura o pranostikách, domácím léčitelství, ošetřovatelství dobytka a hospodaření.¹⁸⁰ Vždy se jedná o jednotliviny. Ve fondu farní knihovny Petrovice u Sušice není zastoupena žádná nekatolická literatura.

¹⁷⁵ Viz č. 92 soupisu.

¹⁷⁶ Viz č. 38, 102 soupisu.

¹⁷⁷ Viz č. 91 soupisu. Tato kniha je uváděna na jako často vydávané geografické, popularizační dílo od Johanna Hübnera. Poznamenáno v Petr, VOIT, *Encyklopedie knihy*, s. 294.

¹⁷⁸ Viz č. 93 soupisu.

¹⁷⁹ Viz č. 67 soupisu.

¹⁸⁰ Viz č. 174 soupisu.

5.3. Exlibris, přípisky a poznámky v textu tištěných knih

Vlastnictví knih dokazují exlibris a další majetnické značky, přípisky a poznámky v textu tisků. Petrovické tisky mají většinou stručné záznamy jména vlastníka, data koupě a ceny, za kterou byla kniha pořízena (zapsáno u 26 tisků, nejvyšší zaplacená částka činila 7 zlatých 30 krejcarů za biblickou konkordanci). Ve farní knihovně jsem nacházela rukopisná exlibris obvykle na předním přideští, na okraji nebo mezi řádky titulního listu. Celkem 18 exlibris¹⁸¹ napsal vlastnoručně do svých knih (*Ex libris Antonii Marcelli Topiczowsky Presb[iter] Eccl[esiae]*) duchovní správce Antonín Marcel Topičovský (původem z Horažďovic), který působil v Petrovicích u Sušice v letech 1769 až 1785.¹⁸² Tento kněz bohužel u žádného z exlibris neuvedl dataci, takže nelze zjistit, v kterém roce si knihu koupil nebo jinak získal. Zato však neopomněl zapsat ceny, které musel za knihy zaplatit. Nejnižší ze zapsaných cen je 30 krejcarů, a to za knihu jezuita Josefa Dalberta *Sacramentum matrimonii Quomodo impediatur, et quomodo ab Impedimentis, praesertim viâ Dispensationis expediatur?*.¹⁸³ Naopak nejvíce peněz (4 zl.) vydal Topičovský za první díl *Das christliche Jahr, oder die Episteln und Evangelien, auf die Sonn- Gemeine- Ferial und Fest-Täge des gantzen Jahrs*.¹⁸⁴ Další ceny zmiňují pouze pro přehled v přiložené tabulce (viz tabulka č. 4). Pouze u dvou tisků od Antonína Marcela Topičovského chybí cena úplně.¹⁸⁵

¹⁸¹ Viz č. 58, 61, 62, 81, 96, 97, 98, 99, 100, 103, 120, 122, 140, 141, 143, 145, 154, 155 soupisu.

¹⁸² Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice*, s. 214.

¹⁸³ Viz č. 58 soupisu.

¹⁸⁴ Viz č. 61 soupisu.

¹⁸⁵ Viz č. 62 a 145 soupisu.

Tabulka č. 4 – Cena knih Antonína Marcela Topičovského

CENA	NÁZEV KNIHY	ČÍSLO SOUPISU
40 kr.	Instructio parochi circa tremendum missae sacrificium privatum – J. G. Spengler	154
	Instructio parochi pro visitatione infirmorum, pro administratione sacramentorum poenitentiae eucharistiae, et extreme unctionis – J. G. Spengler	155
1 zl. 7 kr.	Theologia polemica - V. Pichler	120
	Theologia polemica - V. Pichler	122
1 zl. 15 kr.	Universalis catechismus romanus ad parochos - A. F. Leodius	103
	Conciones academicae in praecipua totius anni festa - K. Knittel	96
1 zl. 30 kr.	Disputationes speculativo-theologicae, tomulus I. - II. - F. Kolbe	97
	Disputationes speculativo-theologicae, tomulus III. - IV. - F. Kolbe	98
	Disputationes speculativo-theologicae, tomulus V. - VI. - F. Kolbe	99
	Disputationes speculativo-theologicae, tomulus VII. - VIII. - F. Kolbe	100
2 zl.	Manuale confessarii, seu methodus compendiosa munus parochi apostolicum ritè obeundi - F. Herzig	81
2 zl. 10 kr.	Conciones adventuales de captivitate Petri - Leo à S. Laurentio	140
	Conciones quadragesimales seu dominicales de christianismo labascente - Leo à S. Laurentio	141
	Conciones de santis per totum annum - Leo à S. Laurentio	143

Druhou nejčastěji zapisovanou vlastnickou značkou je exlibris pátera Františka Ludvíka Šafařovic, které je poznamenáno také u 18 tisků (*Ex Rebus P[atris] F[rancisci] Lud[owici] Schaffaržowitz*). F. L. Šafařovic byl duchovním správcem ve Svojsčicích v letech 1752-1782.¹⁸⁶ Tak jako nenajdeme u Topičovského exlibris žádné datum, u Františka Šafařovic nejsou (až na jednu výjimku)¹⁸⁷ žádné záznamy o ceně knih. Tento kněz v exlibris naopak uváděl roky, kdy knihy získal. Podle tohoto schématu lze dohledat, kdy se knihy do farní knihovny dostaly. V některých případech se datum vydání v knize liší od data získání i o několik desítek let v rozmezí

¹⁸⁶ Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice*, s. 236-237. Fara ve Svojsčicích byla zmiňována již v roce 1384 v kostelních knihách u sv. Víta v Praze. V knize Antonín PODLAHA, *Dějiny arcidiecéze*, s. 105 se uvádí, že po třicetileté válce, kdy nebyl kostel obsazen, zde přísluhovali kněží ze Sušice a z Petrovic. Roku 1706 byla svojsčická farnost osamostatněna. Naproti tomu Josef Ambrož Gabriel ve své knize na s. 236-237 udává, že fara ve Svojsčicích byla obnovena Ludmilou Františkou Kocovou vdovou po Ladislavovi Zikmundovi Běšínovi z Běšín (majitel Svojsčic) roku 1713 a od tohoto roku začíná s přehledem duchovních správců ve Svojsčicích.

¹⁸⁷ Viz č. 104 soupisu.

od 14 do 87 let (viz tabulka č. 5). Zajímavé je také zjištění, že osm z 18 exlibris je datováno ještě před rokem 1752, tj. rokem, kdy F. L. Šafařovic nastoupil na svojsickou faru. Je téměř jisté, že tento kněz měl velice kladný vztah ke knihám, literatuře a umění vůbec.

Tabulka č. 5 - Knihy Františka Ludvíka Šafařovic s přehledem dat exlibris.

Číslo knihy v soupisu	Rok vydání	Zapsaný rok získání	Počet uplynulých let mezi vydáním a získáním knihy
36	1756	1761	5
57	1698	1746	48
64	1729	1756	27
76	1672	1759	87
78	1733	1747	14
83	1723	bez záznamu	x
84	1721	bez záznamu	x
102	bez roku vydání	1746	x
104	1734	1750	16
121	1737	bez záznamu	x
123	1737	bez záznamu	x
134	1706	bez záznamu	x
157	1717	1756	39
158	1682	1746	64
160	1723	1745	22
163	1725	13. října 1753	28
164	1724	1760	36
167 (konvolut)	1750	1752	2
	1732	1750	18
	1718	1746	28

V jiných třech knihách¹⁸⁸ je vlepený heraldický církevní znak Jana Josefa Dohalského z Dohalic (zemřel 1781), který byl kanovníkem u sv. Víta a který roku 1773 koupil Mlazov a své jmění odkázal bratrovi Kryštofovi.¹⁸⁹ V dolní části znaku je nápis *Joan[nes] Jos[ephus] S. R. I[gnatius] Comes Dohalsky Canon[icus]*

¹⁸⁸ Viz č. 117, 118, 144 soupisu.

¹⁸⁹ *Ottův slovník naučný, VII. díl, Dánsko-Dřevce*, Praha 1893, s. 759-760.

Metropol[itanis] Pragens[is]. Ve třech knihách je také uvedeno příjmení *Dohalsky*, ale není jasné, zda se jedná o stejnou osobu.¹⁹⁰

Také kněz Antonín Josef Doubrava (původem z Landškrouna), který pobýval v Petrovicích v letech 1738-1762,¹⁹¹ připsal své exlibris do jedné z knih.¹⁹² Další exlibris patří Františku Trojanovi (1828-1853 v Petrovicích)¹⁹³ a Josefu Kovářovi.¹⁹⁴

Dvě knihy jsou označeny exlibris Antonína Baumana (*Ex libris Antonii Baumann Cap[ellani] Hradeschicensis*).¹⁹⁵ Bauman se stal duchovním správcem ve Svojsčicích v letech 1782-1812.¹⁹⁶

Několik exlibris v knihách z petrovické farní knihovny patří řádovým kněžím.¹⁹⁷ Například kapucíni působili v nedaleké Sušici, kde se dodnes v muzeu uchovala rozsáhlá kapucínská klášterní knihovna.¹⁹⁸ Geografická blízkost města a obce umožňovala, aby se několik knih vlastněných kapucíny dostalo do Petrovic. Díky spolupráci kapucínů vypomáhalo několik řádových kněží petrovickým duchovním (např. při zpovědích). Dokonce jeden exkapucín se stal na počátku 19. století knězem v Petrovicích.¹⁹⁹

Zbylá jména napsaná na předešlé knihy nenáleží klerikům působících v Petrovicích, ani ve Svojsčicích, i když na předešlé nechybí razítko Farního úřadu v Petrovicích. Jde např. o dvě exlibris Josefa Františka Průchy (*Ex libris Jos[ephus] Fr[anciscus] Prucha Praesb[iter] Eccl[esiae]*),²⁰⁰ Josefa Antonína Wimmera,²⁰¹ Matyáše Františka Kafky,²⁰² Rudolfa Hrdličky,²⁰³ Františka Jana Nepomuka Halíka,²⁰⁴ Václava Šedivého,²⁰⁵ čtyři exlibris Karla Pernticha [?] aj.²⁰⁶ O těchto jménech nevím žádné

¹⁹⁰ Viz č. 130, 148, 175 soupisu.

¹⁹¹ Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice*, s. 214.

¹⁹² Viz č. 43 soupisu. U zápisu je uvedeno datum 1738 (kněz knihu získal hned první rok svého působení v Petrovicích) a cena 1 zlatý a 36 krejcarů.

¹⁹³ Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice*, s. 214. Viz č. 94 soupisu.

¹⁹⁴ Josef Kovář byl sekretář vikáře. Poznamenáno v *Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1906*, s. 190-191. Viz č. 24 soupisu.

¹⁹⁵ Viz č. 153 a č. 176 soupisu.

¹⁹⁶ Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice*, s. 237.

¹⁹⁷ Viz č. 16, 19, 37, 40, 42, 48, 60, 77 soupisu.

¹⁹⁸ Václav BOK, *Knihovna kapucínů*, s. 225-238.

¹⁹⁹ Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice*, s. 214. Z nedaleké Sušice pocházel Hilarius Václav Chlistovský, který býval kapucín, pocházel přímo z nedalekého města Sušice. Během jeho působení (1801-1828) bylo roku 1804 v Petrovicích zřízeno kaplanství.

²⁰⁰ Viz č. 106, 116 soupisu.

²⁰¹ Viz č. 9 soupisu.

²⁰² Viz č. 142 soupisu.

²⁰³ Viz č. 168 soupisu.

²⁰⁴ Viz č. 82 soupisu.

²⁰⁵ Viz č. 27 soupisu - *Ex libris Wenceslai Schediwy ... Chelcžicz [?] A[nn]o 1764*.

²⁰⁶ Poznamenáno: *Ex libris Caroli Perntich [?] Sacerdotis Chrastici [?]*. Viz č. 22, 28, 29, 30 soupisu.

podrobnější informace ani neznám jejich vazbu k farnosti Petrovice. Jeden tisk s českými modlitbami podle jména uvedeného na přideštit vlastnila Anna Neubauerová.²⁰⁷

Přípisky nebo poznámky vepsané do textu se v knihách farní knihovny vyskytují v minimálním množství. Na přideštit několika knih jsem našla latinské modlitby,²⁰⁸ v jedné knize je připsaný text, který kněz odříkává při uzavírání manželství.²⁰⁹ Poznámky v textu najdeme i v misálu (u odstavce označeného jako *Prophetia octava*, *Prophetia nona* a *Prophetia decima* připsáno *P. farář*, *P. učitel* a *P. podučitel*.)²¹⁰ Domnívám se, že si u těchto odstavců některý kněz poznamenal, kdo bude text číst u příležitosti významného církevního svátku.

U sedmi knih, které patřily převážně Františku Ludvíkovi Šafařovicovi, je na předním přideštit nalepena prosba o ochranu sv. Agáty.²¹¹ Text je vždy stejný, odlišuje se pouze připsané datum.

Některý petrovický kněz si na přideštit knihy poznamenal desátky s vyměřenými věrteli a měřicemi žita a ovsy, které měl obdržet od obce Kojšice a druhé obce (název je odtržený). Zápis je bez datace.²¹²

²⁰⁷ Viz č. 171 soupisu.

²⁰⁸ Viz č. 16, 108, 109 soupisu; citace textu, který je ve všech třech knihách stejný: *Preces ante meditationem divendae. Veni Sancte Spiritus reple tuorum corda fidelium, et Tui amoris in eis ignem accende. N: Emitte Spiritum tuum, et creabuntur. R: Et renovabis faciem terrae. Oremus Deus, qui corda fidelium S[ancte] Spiritus illustratione docuisti da nobis in Eodem Spiritu recta Sapere et de Ejus semper consolatione glaudere. Deus, a quo bona cuncta procedunt, largire Supplicibus tuis, ut cogitemus Te inspirante, quae recta Sunt, et Te gubernante eadem faciamus. Exita Domine in Ecclesia Tua Spiritum, cui P. P. Benedictus Abbas Servivit, ut Eodem nos repleti Audeamus amare, quod amavit, et opere exercere, quod docuit per Christum dominum nostrum. Amen.*

²⁰⁹ Viz č. 133 soupisu; krátká citace úvodního textu: *Wohl gebohrner herr bräutigam, und Hoch Wohl gebohrner freüle braut! Weilen Sie dann willend Seyn, sich in den Stand der heil. Ehe [?] zu begeben, auch nach dreymahliger aufhündigung bies [?] auf diese Stund seine [?] himlernuß vorkom[m]en und endehet worden, ist mir weiter, aus meinem Pristerlieben amt nichts ausständig, nur allein, das deroselben des zenigen, welches zwieschen ihnen beyden, durch die herren <Eltern> und freunde, beredet, und Verserochen [?] worden, vor mir, in angesicht der heil. Kirchen, und auch in bey Seyn dieser gegenwärtigen herren, und zeugen, Ein zeugniß, und Versicherung Emestangen [?] ... [?] aber zulter Ehe dann Solches ... [?], ist mir Voröften von deroselben, aus eynere bekantnuß ... [?].*

²¹⁰ Viz č. 111 soupisu.

²¹¹ Např. *Mentem Sanctam + Spontaneam + Honorem DEO + et Patriae liberationem. Ignis a laesura protege nos Agatha pia. A[nno]...* Viz č. 17, 26, 57, 64, 78, 163, 167 soupisu.

²¹² Viz č. 75 soupisu.

6. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo připravit soupis rukopisů a starých tisků farní knihovny Petrovice u Sušice, menší obce ležící na Šumavě poblíž německých hranic. Novodobý seznam knih nebyl ještě k této knihovně zpracován. Starší soupisy ani jiné knižní katalogy nejsou ve farnosti k nalezení, nebo se nedochovaly. Domnívám se však, že již v minulosti byl alespoň stručný soupis vyhotoven, jelikož se na hřbetech knih dochovaly nalepené signatury s římskými číslicemi a jednotlivými písmeny abecedy. Soupis rukopisů a tisků tvoří obsahově největší část celé práce a je uveden v příloze. Úkolem práce bylo rovněž podat rozbor farní knihovny.

Provedený rozbor ukázal, že jde o reprezentativní vzorek menší církevní knihovny, který umožňuje určité závěry. Farní knihovna jako celek je vhodným studijním pramenem, protože se, byť ne zcela v úplnosti, fyzicky dochovala do dnešní doby a lze ji tedy prostudovat.

Na této farní knihovně je možné dokázat vliv arcibiskupských nařízení o nutném vlastnictví povinných církevních knih, které se opravdu v jejím fondu nacházejí (bible, breviáře, misály). Po tématickém i jazykovém rozboru nelze pochybovat, že se jedná o typickou profesní knihovnu určenou pro kněze a další duchovní osoby se zájmem o církevní literaturu především z období druhé poloviny 17. století až do první třetiny 19. století.

Farní knihovna je jednoznačně orientována na teologickou literaturu a zahrnuje velké množství církevních oborů a náboženských textů. Ponejvíce disponuje latinskými, německými i českými knihami kázání (nedělní, sváteční, adventní, postní, pohřební i svatební), promluv, výňatků evangelií a epištol, postil, homilií. Nechybí zde ani řečnická cvičení, komentáře k jednotlivým knihám bible, biblické konkordance, římské katechismy, teoretické spisy z oblasti teologie (dogmatické, morální a polemické), právní díla obojího práva, spisy o náboženské filozofii církevních Otců, životopisy svatých a mučedníků, rozjímání a úvahy pro kazatele, modlitby, knihy o svátostech, volnomyšlenkářství.

S ohledem na dosavadní stav zpracování farních knihoven se zdá, že se knihovna svým tématickým zaměřením nijak nevymyká ze standardu ostatních farních knihoven. Jako profesní knihovna plně sloužila církevní praxi pro šíření víry ve formě kázání a zaopatřování obyvatel udělovanými svátostmi. Osobní zájmy kněží jsou patrné

z malého množství čtyř knih bez církevní tematiky, a to z oblasti sadařství a pěstitelství, hospodaření (i s pranostikami), geografie, historie a pomocných věd historických.

Přestože nejbližší větší centrum od Petrovic je sedm kilometrů vzdálené královské město Sušice, měla petrovická farnost na svoji dobu velmi bohatý knižní fond, i když opravdu velká knižní centra (Praha, Plzeň, Klatovy atd.) byla od této pošumavské vesnice vzdálena. I tak si kněží našli možnosti ke koupi požadovaných knih. Svůj vliv tu mohla mít i přítomnost kapucínského kláštera v Sušici, který vlastnil až 5000 svazků ve své klášterní knihovně.

Farní knihovny nejsou bohužel častým cílem zájmu badatelů. Dosud vydané články a časopisecké studie se povětšinou soustředily na fondy farních knihoven nižšího kléru převážně pražských nebo větších měst v 17. a 18. století. Jsem proto ráda, že mi bylo umožněno probádat farní knihovnu nejnižší složky v profesní hierarchii katolické církve. Pro hlubší studium této problematiky lze také porovnat fond a tematiku knih venkovské farnosti s pražskými knihovnami duchovních. Jistě by bylo přínosné vyhledat přímé i nepřímé archivní prameny (v minulosti vytvořené seznamy knih), ve kterých bychom mohli sledovat vzrůstající tendenci knižního fondu jako celku. Snad bude v budoucnu více směřovat zájem badatelů k farním a církevním knihovnám.

Doufám, že tato práce alespoň částečně přispěje k hlubšímu prozkoumání církevních knihoven i k obecné problematice knihovědy. Věřím, že sepsaný soupis rukopisů a starých tisků přinese užitek čtenářům a hlavně nynějším vlastníkům farnosti, tj. správcům Farního úřadu Petrovice u Sušice.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

aj. – a jiné

atd. – a tak dále

č. - číslo

ČNM – Časopis Národního muzea

km - kilometr

kol. - kolektiv

kr. – krejcar

lat. – latina, latinsky

např. - například

něm. – němčina, německy

popř. - popřípadě

řec. – řečtina, řecky

s. - strana

SSM – Socialistický svaz mládeže

tj. – to jest

tzn. – to znamená

zl. - zlatý

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Farní knihovna v Petrovicích u Sušice

Literatura

Petr ADAM, *Biskupská knihovna Biskupství královehradeckého 1812-2002*, Svitavy - Řím 2002.

Václav BOK, *Knihovna kapucínů v Sušici jako knihovna mezinárodního řádu v českém venkovském městě*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*, České Budějovice 2000 (= Opera romanica 1), s. 225-238.

Mirjam BOHATCOVÁ a kol., *Česká kniha v proměnách staletí*, Praha 1990.

Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1906, Bohemo-Budvicii [190-?].

Jiří CEJPEK – Jan ČINČERA – Ivan HLAVÁČEK, *Dějiny knihoven a knihovnictví*, Praha 2002.

Vladislav DOKOUPIL, *Klášterní knihovna kapucínů v Brně*, Brno 1955.

Vladislav DOKOUPIL, *Soupisy prvotisků, spravovaných Universitní knihovnou v Brně. Klášterní knihovna dominikánů ve Znojmě a klášterní knihovna kapucínů ve Znojmě*, Brno 1957.

Tomáš DURDÍK, *Encyklopedie českých hradů*, Praha 1997.

Josef Ambrož GABRIEL, *Královské město Sušice a jeho okolí, aneb, Popis všech v okrese Sušickém ležících měst, městeček, vesnic, samot, kostelů, hradů a tvrzí, všech zemských panství a statků*, Praha 1868.

Ivan HLAVÁČEK, *Knihy a knihovny v českém středověku (Studie k jejich dějinám do husitství)*, Praha 2005.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.

František HOFFMANN, *Soupis rukopisů knihovny Kláštera premonstrátů Teplá*, Praha 1999.

Karel HOSTAŠ – Ferdinand VANĚK, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Sušickém*, Praha 1900, s. 90-97.

Břetislav CHROMEČ, *Místopisný slovník Československé republiky*, Praha 1929.

- Jaroslava KAŠPAROVÁ, *Řekni mi, co čteš, a já ti povím, kdo jsi*, in: *Miscellanea* Oddělení rukopisů a starých tisků 16, Praha 1999-2000, s. 230-238.
- Pravoslav KNEIDL, *Z historie evropské knihy. Po stopách knih, knihtisku a knihoven*, Praha 1989.
- Zdeňka KOKOŠKOVÁ – Marie RYANTOVÁ, *Sociální a kulturní úroveň nižšího kléru v druhé polovině 17. a v prvních desetiletích 18. století*, in: Zdeňka Hledíková – Jaroslav Václav Polc (edd.), *Pražské arcibiskupství 1344-1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*, Praha 1994, s. 150-163.
- Milan KOPECKÝ, *Úvod do studia staročeských rukopisů a tisků*, Praha 1978.
- Josef KOUDELKA – Anna, KUTHANOVÁ, *Petrovice u Sušice. Naše škola 1802-2002*, Petrovice u Sušice 2002.
- Vladimír KYAS, *Česká bible v dějinách národního písemnictví*, Praha 1997.
- Ottův slovník naučný, Dánsko-Dřevce, VII. díl*, Praha 1893.
- Ottův slovník naučný, P-Pohoř, XVIV. díl*, Praha 1902.
- Jan PEŠTA, *Encyklopedie českých vesnic. Vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla. Díl III., Západní Čechy*, Praha 2005.
- Roman PODHOLA, *Ozvěny šumavských zvonů, Český Krumlov* 2006.
- Antonín PODLAHA, *Dějiny arcidiecéze pražské od konce XVII. do počátku století XIX., Díl I. Doba arcibiskupa Jana Josefa hraběte Breunera (1694-1710)*, Praha 1917.
- Emanuel POCHE, *Umělecké památky Čech. 3, P-Š*, Praha 1980.
- Monika POLÁKOVÁ, *Kláštevní knihovna. Klášter premonstrátů v Milevsku*, Milevsko 2006.
- Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl III.*, Praha 1951.
- Marie RYANTOVÁ, *Čtenář*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, České Budějovice 2007, s. 398-432.
- Marie RYANTOVÁ, *Knihovna sedlčanského děkana Ondřeje Diviše z počátku 17. století*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Čtenář a jeho knihovna*, České Budějovice 2004 (= *Opera romanica* 4), s. 197-214.
- Marie RYANTOVÁ, *Knihovny světských duchovních arcidiecéze pražské na konci 17. století a na počátku 18. století*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých,*

- měšťanských a církevních knihoven, České Budějovice 2000 (= Opera romanica 1), s. 239-254.
- Marie RYANTOVÁ, *Knihy v pozůstalostech pražských duchovních v první třetině 18. století*, ČNM – řada A 156, 1987, č. 1-2, 52-68.
- Marie RYANTOVÁ, *Narřízení až za hrob. Testamentární praxe a vyřizování pozůstalostí světských duchovních pražské arcidiecéze v době baroka*, in: Martin Holý – Jiří Mikulec (edd.), *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*. Folia historica Bohemica – Suppelementum 1, Praha 2007, s. 149-162.
- Marie RYANTOVÁ, *Normativní vymezení procesu vyřizování pozůstalosti světských duchovních a písemností s ním spojených v 17. a první třetině 18. století*, in: Ivan Hlaváček – Jan Hrdina – Jan Kahuda – Eva Doležalová (edd.), *Facta probant homines*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 421-430.
- Bohumil RYBA, *Rukopisy biskupské knihovny v Českých Budějovicích*, České Budějovice 1974.
- Sborník Sušicka*, Sušice 1938.
- August SEDLÁČEK, *Hrady, tvrze a zámky Království českého. Díl jedenáctý, Prácheňsko*, Praha 1997.
- Miloš SLÁDEK (ed.), *Malý svět jest člověk, aneb, Výbor z české barokní prózy*, Jinočany 1995.
- Miloš SLÁDEK (ed.), *Nový křížovník s červeným srdcem a nový mučedník od prolité v srdci krve svatý Jan Nepomucký. Barokní kázání zlonického děkana z roku 1736*, Kladno 1995.
- Miloš SLÁDEK (ed.), *Svět je podvodný verbíř, aneb, Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století*, Praha 2005.
- Milada SVOBODOVÁ, *Inventář farní knihovny u sv. Petra na Poříčí z r. 1713*, Sborník prací členů SSM Státního ústředního archivu v Praze 2, 1989.
- Milada SVOBODOVÁ, *Knihovny pražských kněží z let 1671-1713*, Documenta Pragensia 9, 1991.
- Jindřich ŠPINAR, *Knihovna kláštera cisterciáků ve Zlaté Koruně. Nástin vývoje klášterní knihovny a pokus o její rekonstrukci*, České Budějovice 1997.
- Marie TOŠNEROVÁ, *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl IV., Rukopisné fondy centrálních a církevních knihoven v České republice*, Praha 2004.

Johann TRAJER, *Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis*, Budweis 1862.

Jiří ÚLOVEC, *Hrady a zámky Klatovska*, Praha 2004.

Ludmila VLČKOVÁ, *Benediktinská klášterní knihovna v Broumově*, Hradec Králové 1969.

Petr VOIT, *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století. Papír, písmo a písmolijectví, knihtisk a jiné grafické techniky, tiskaři, nakladatelé, knihkupci, ilustrátoři a kartografové, literární typologie, textové a výtvarné prvky knihy, knižní vazba, knižní obchod*, Praha 2006.

Zprávy z farní osady petrovické, Farní věstník duchovních správ sušického vikariátu 10, 1928; 11, 1929.

Internetové odkazy

<http://db.knihopis.org> (on-line Knihopis Digital Database; elektronická databáze pro vyhledávání českých prvotisků a starých tisků - 1501-1800)

www.vd17.de (Das Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 17. Jahrhunderts)

SEZNAM PŘÍLOH

Soupis rukopisů a starých tisků farní knihovny Petrovice u Sušice

Příloha č. 1. - Komentář k vytvořenému soupisu rukopisů a starých tisků v knihovně.

Příloha č. 2. - Soupis rukopisů a starých tisků farní knihovny.

Grafické přílohy

Příloha č. 3. – Grafický přehled dat vydání starých tisků.

Příloha č. 4. - Grafický přehled měst a míst vydání starých tisků.

Příloha č. 5. - Jazyková skladba fondu starých tisků.

Obrazové přílohy

Příloha č. 6. – Titulní list latinské bible.

Příloha č. 7. – Ukázka titulního listu breviáře (pars vernalis).

Příloha č. 8. – Ukázka titulního listu komentáře k textům evangelií.

Příloha č. 9. – Ukázka titulního listu českého martyrologia.

Příloha č. 10 – Ukázka titulního listu adventního kázání v latině a českého kázání.

Příloha č. 11 – Ukázka titulního listu Hübnerovy Geografie.

Příloha č. 12 – Otisk razítka Farního úřadu Petrovice u Sušice, rukopisné exlibris
Antonína Marcela Topičovského.

Příloha č. 13 – Ukázka kožených vazeb knih.

Příloha č. 14 – Farní kostel sv. Petra a Pavla a věž kostela v Petrovicích u Sušice.

Příloha č. 15 – Fara v Petrovicích u Sušice se znakem.

Příloha č. 16 – Zámek Kněžice.

Příloha č. 17 – Mapka Petrovic a přilehlých obcí.

Tabulky v textu

Tabulka č. 1 - Přehled farářů v Petrovicích (viz s. 22).

Tabulka č. 2 - Přehled dat vydání starých tisků (viz s. 39).

Tabulka č. 3 - Přehled míst vydání starých tisků (viz s. 42).

Tabulka č. 4 - Cena knih Antonína Marcela Topičovského (viz s. 50).

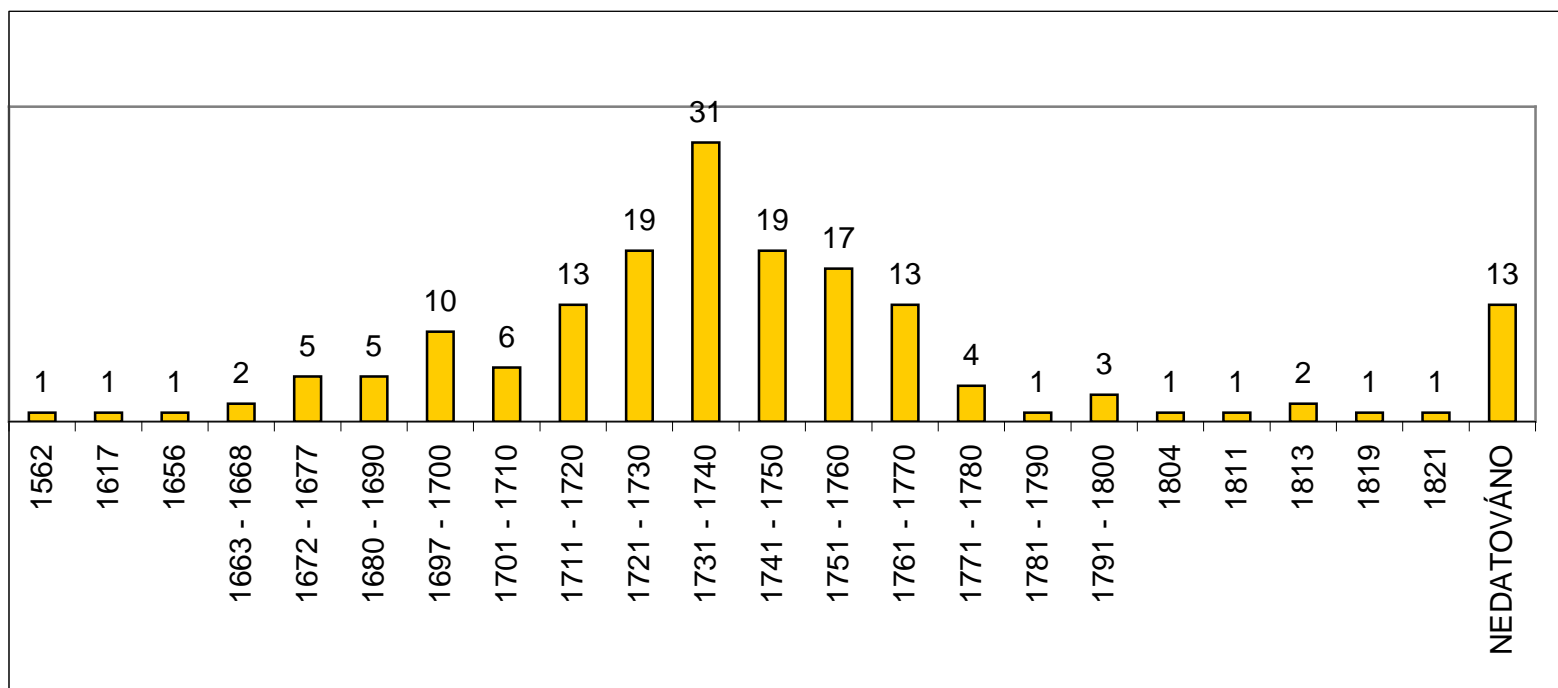
Tabulka č. 5 - Knihy Františka Ludvíka Šafařovic s přehledem dat exlibris (viz s. 51).

PŘÍLOHY

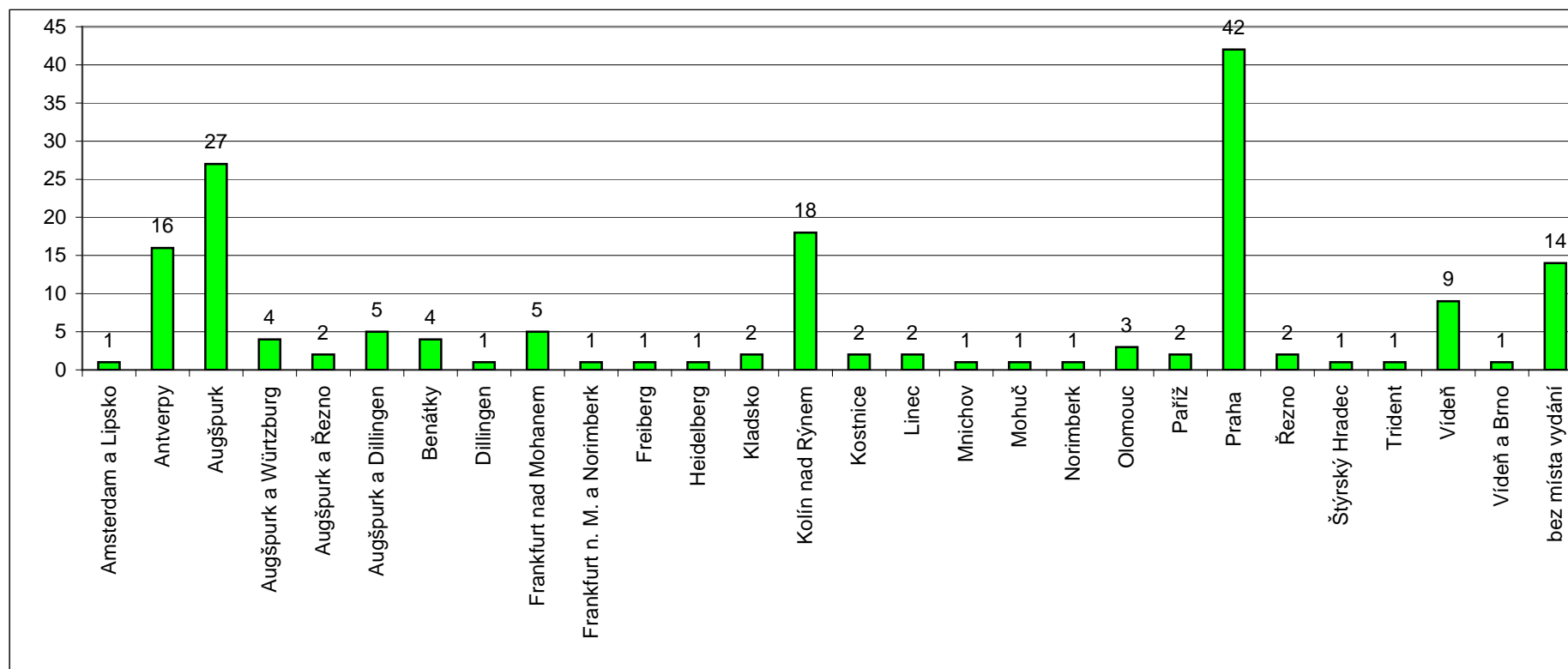
Příloha č. 1 (Komentář k vytvořenému soupisu rukopisů a starých tisků v knihovně) a příloha č. 2 (Soupis rukopisů a starých tisků farní knihovny).

„Následující pásáž o rozsahu 91 stran obsahuje utajované skutečnosti a je obsažena pouze v archivovaném originále bakalářské práce uloženém na Filozofické fakultě JU.“

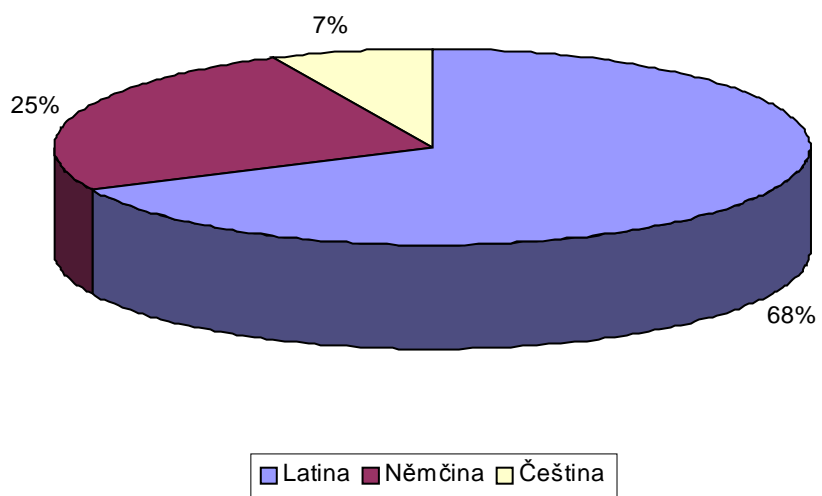
Příloha č. 3 – Grafický přehled dat vydání starých tisků.

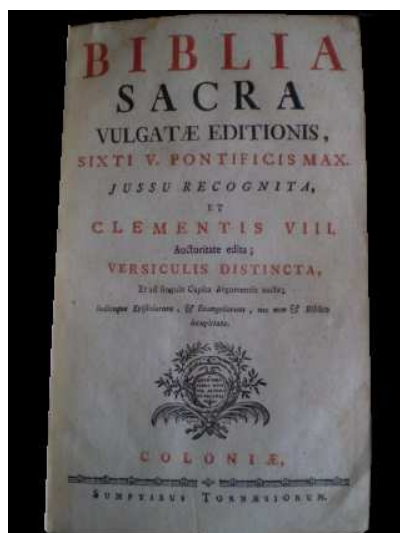
Příloha č. 4 – Grafický přehled měst a míst vydání starých tisků.

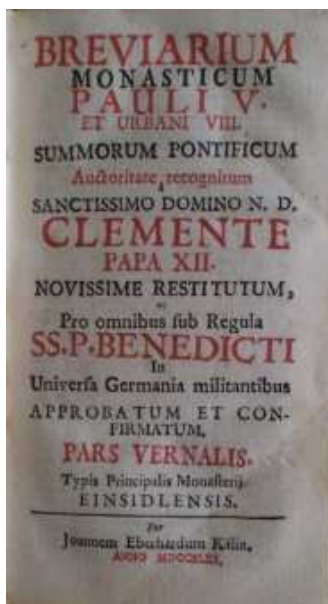
Příloha č. 5 - Jazyková skladba fondu starých tisků.

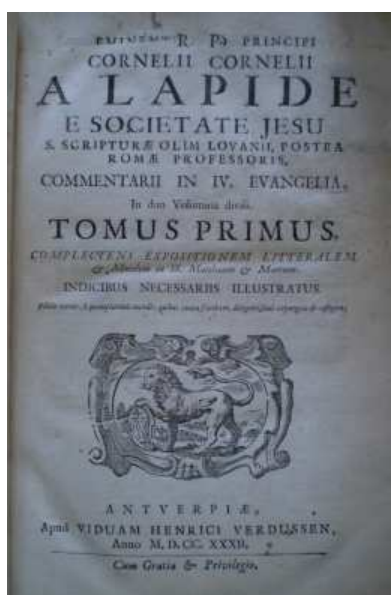
Příloha č. 6. – Titulní list latinské bible.

Příloha č. 7. – Ukázka titulního listu breviáře (pars vernalis).

Příloha č. 8. – Ukázka titulního listu komentáře k textům evangelií.

Příloha č. 11 – Ukázka titulního listu Hübnerovy Geografie.

Příloha č. 12 – Otisk razítka Farního úřadu Petrovice u Sušice, rukopisné exlibris Antonína Marcela Topičovského.

Příloha č. 13 – Ukázka kožených vazeb knih.

Příloha č. 14 – Farní kostel sv. Petra a Pavla a věž kostela v Petrovích u Sušice.

Příloha č. 15. – Fara v Petrovících u Sušice se znakem.

Příloha č. 16 – Zámek Kněžice.

Příloha č. 17 – Mapa Petrovic a přilehlých obcí.

